

Не той став.

Повість

Івана Левіцького.

— [Далі.] —

III.

Від того часу неначе якась сила тягла Романа на улицю до дівчат. Як тільки було він зачує з свого садка Солом'їн голос, то так і простує через садки та городи на той голосок. Роман став пізно вертатись до дому, вранці все засипав, все опізняювався до роботи на поле, а ввечері, вернувшись з поля, робив діло дляво, знехотя. Стара мати примітила це і догадалась, що він ходить на улицю та гуляє до пізньої ночі.

„Що це сталося з моїм Романом? — думала Зінька пораючись в хаті: — то був хазийновитий хлопець, сам кидався до роботи без загалу, а теперички все чогось ніби опинається, все чогось одиникує від діла, а вранці засипає... Певно якась дівчина нависла йому на очі. Але яка? Яку-ж то невістку приведе він мені в хату?“

Стара Зінька випитала в дочки і довідалась, що Роман ходить до Солом'ї Чечотівни. Вона аж захнулася.

Після жив якось одного дня вона почала приставати до сина:

— А що, Романо! вже давненько я хотіла тебе ожениити, а ти все отягаєшся, опинаєшся. Я вже стара стала; неадужаю робити. Треба мені помічі. Настя вийде заміж. З неї мені не буде помічі. Може-б ти цієї осені оженився, бо й ти вже підтоптався в парубках. Для всього є свій час, а твій час швидко мине, бо й ти вже не молодий. А я стара стала, може й незабаром помру та й не доведеться мені побачити твоєї жінки.

Роман мовчав, втупивши очі в аємлю. Він був трохи соромливий, і йому стало ніяково.

— Думай, сину, думай, тепер, поки твоя голівонька не сива, поки час твій не минув, — перегадй обізналась Зінька.

— Я вже, мамо, надумався, — тихо обізнався Роман.

— А до кого-ж ти думаєш старостів засилати? — спитала Зінька, і в неї очі стали цікаві.

— До Чечотової Солом'ї.

— До Солом'ї? — аж крикнула мати.

— Та до Солом'ї-ж, — сказав син, не дивлячись матері в вічі.

— Ох, сину! засилай ти старостів до якої иньчої.

— Як не до неї, то й ні до кого, — сказав син і дивився в вікно: він знав, що Солом'я не підійде під материн смак, не припаде їй до вподоби.

— Ой подумай, сину, попереду, та гаразд подумай! Солом'я — крутілка. Не хотілось би мені таку крутілку за невістку брати.

— Чого-ж вона, мамо, крутілка? Вона тільки проворна та жвава.

— Ой, сину! З тих крутілок не виходить добрих хазяйок, — сказала мати, і її голос став трохи сумний.

— Коли-ж я, мамо, й люблю її за те, що вона проворна. Хіба воно гарно, як дівчина сидить, як пень, а ходить, як сонна. Така й роботу робити не, мов сонна.

— Та, воно, бач, так, але мені здається, що Солом'я з таких, що крутить ся, вертить ся й берега не держить ся. Вона аж надто вже проворна: не ходить, а бігає та шугає, мов та птиця; не говорить, а лящить, верещить, аж відляски йдуть. Ох, сину! думай, та й добре думай, бо тому один час.

Стара мати аж зітхнула, оббираючи картоплю. Журба їмлю впала на сині Романові очі. Він підвів свої тихі очі, глянув на матір і вийшов з хати. Впав смуток і на материні очі. Вона перестала оббирати картоплю, підвела очі на образи і неначе в Бога просила поради.

„Ох, кого він задумав брати? Кого він приведе в мою хату? Якусь дигу, якусь крутілку. А я люблю спокій, люблю, щоб в хаті було тихо.“

Увійшла в хату Настя і почала роздягатись. Вона глянула на матір; мати сиділа така задумана та сумна, що Настя кинувся в вічі її сумний вид, насупляні брови, густі рядки зморщків на похилимому чолі.

„А, Боже мій милий! — думала стара Зінька, — багато невісток маю, і всі вони, як люди, а цей приведе в мою

господу непосидячу невістку, якусь летючу, неначе ту лісову птицю випустить в мою хату, що шугає по хаті, бєть ся в вікна, аж шибки дзвенять. І вона жити ме в моїй хаті до моєї жинности... А! —

— А! цц! — промовила Зінька голосно ще й цмокнула губами.

„Як би міні бажалось, щоб мій Роман, сам тихий, як голуб, взяв в мою хату невісточку, як сиву зозулю, тиху та покірливу та роботящу, щоб вона міні і до помочі стала, і мене послухала, і догляділа мене на старости літ“, — думала Зінька, похиливши голову.

— А! цц! — знов промовила голосно Зінька, не вдержавши своєї досади.

Дочка скоєса глянула на матір.

„Що це стало ся з матір'ю? Щось думає нишком таке, що аж губами цмокає голосно“.

„Ой, Боже мій милий! Чи стати синові на дорож, чи ні? Шкода й сина, шкода й себе... Треба людей попитати, чи робоча Соломія, чи не лиха. Не дай, Господи, як ще буде сердита, лїнива та лиха! Не люблю я того лїнивства, бо сама зроду робоча. Шкода міні Романа. А він же в мене тихий та слухняний, хоч в ухо бгай!“ — думала стара.

— А! цц! горенько міні! — знов не вдержалась стара і голосно промовила ці слова.

— Мамо! Чого ви а-каєте та цмокаєте? Ви щось думаєте? — спитала Настя в матері.

— Ат, дочко! Не питай, бо стара будеш. Я стара, то в мене й думок багато в голові.

„А, Боже мій! — подумала Зінька: — не до вподобі міні ота Соломія. Треба людей про неї розпитати. Вона служила в батюшки. Треба буде побігти до його та розпитати про Соломію. Хто-ж лучче знає про неї, як не матушка“.

В неділю по обіді Зінька вийшла до молодичь посидіти та побалакати. Молодиці сиділи на присьбі коло однієї хати довгим рядком, а декотрі посідали проти них на траві, підобравши ноги. Зінька пішла до них і примостила ся на каміні, котрий лежав коло самісінького порога. Хитро та мудро, здалекі вона завела розмову про Соломіюного батька Филона, а далі ніби так собі, випадком почала розпитувати й про його дочку Соломію. Деякі молодичі хвалили Соломію, декотрі гудили; одні говорили, що вона робоча, другі казали, що вона гуляща, дуже любить крутитись з хлопцями та реготатись.

— Ой, Господи, яка вона пустотлива! Ще й амалку була така, — говорила одна молодича: — було перу сорочки в березі, а Соломія купает ся з дітьми та вловить жабу, візьме в руку, підніме в гору та й ганяєть ся за голими дітьми. А ті голісінькі тікають аж на вигін. Було в моїй клуні з хлопцями все горобці дере та через рів илигає, не сказати-б хлопець.

— А як підросла, то було пасе коні вкупі з хлопцями, сяде на коня та й ганяє на коні по полі, неначе парубіка. Ніхто не сказав би, що то дівчина! Хлопець, та й годі! — говорила друга молодича.

— А як збереть ся улиця під моїм огородем, то тільки її й чути, регоче та сьпіває, сьпіває та дуріє! Тільки її й чути, — говорила одна стара бабуса.

Зінька аж зітхнула, що Соломію більше гудили та судили, ніж хвалили.

„Вже нехай Роман вибачить, а Соломії я не візьму собі в хату за невістку, — думала Зінька, вертаючись до дому: — ох, шкода міні сина“.

Зінька прийшла до дому. Роман стояв у дворі, спершись об тин, і втупивши очі в безодне небо. Стара мати поралась в хаті, заходилає варити вечерю. А син все стояв на одному місці та дивив ся кудись в далеч, неначе шукав поради в синього неба.

„Ой журить ся мій Роман, журить ся! — думала стара, виглядаючи в вікно: — і роботи з його нема, і все ходить та сумує, мов заа угла прибитий. А, шкода й сина, шкода й себе. Соломія служила в батюшки і вибула рік. Піду ще до батюшки та розпитаю про неї. В кого вже допитатись правди, як не в його? Та треба йому розказати і мій сон... Ох, який страшний сон!“

— А що, сину! Чи думає ти? Чи надумав ся, чи може вже й передумав? — спитала Зінька солоденьким голосом в Романа, неначе хотіла підобритись та підлеститись до сина.

— Думає я, мамо, думав, та ніколи не передумаю. Або до Соломії буду слати старостів, як ви поблагословите, або ні до кого.

Зінька важко зітхнула й голову похилила. Син так само засмутив ся.

— Потривай ще трохи, сину! Ще буду людей питати, — перекода обізначалась мати.

— Нема, мамо, чого й питати. Я знаю Соломію. Не думайте, мамо, що й я людей не питав. Кажуть, що Соломія дуже добра людина і роботяща.

— Дай, Боже, сину, щоб була твоя правда. А все таки потривай трохи. Це діло не можна робити похашцем. Більше ждав, а менче вже підожде, — сказала мати.

„Треба йти в неділю до батюшки: нічого не поможеть ся. Та й той сон міні з думки не сходить... Треба йти...“ — думала Зінька, легенько зітхаючи.

В неділю по обіді Зінька прибрала ся в новішу одєжу, наділа білу нову свиту, завертілась в намітку і пішла до батюшки. Вона увійшла в пекарню. Наймичка побігла й оповістила батюшці. Батюшка виглянув в пекарню і спитав, хто прийшов. Вглядівши бабу Зіньку, батюшка покликав її в покої. Зінька увійшла в кімнату, сказала „добрий-день“ і поцілувала батюшку в руку.

— Що скажеш, Зінько? — спитав в баби батюшка.

— Прийшла, батюшко, до вашої милости по ділу, — сказала Зінька.

Зінька була висока й поставна, широка в плечах і на виду дуже кремезна людина. Сама старість не зігнула її рівного стану. В невисокій кімнаті баба Зінька показувалась ще вищою. О. Гарасим, невисокий на зріст, сухорлявий, вже не молодий, в кафтані, котрий ніби поприливав кругом його невисокої сухорлявої фігури, здавав ся непоказним, невеличким чоловічком проти поставної Зіньки. Здавалось, ніби не баба прийшла по ділу до о. Гарасима, а назворіт, ніби о. Гарасим прийшов до баби Зіньки, і баба витала його, як господина.

— Сідай, Зінько! — промовив о. Гарасим.

Він нікого з молодичь та бабів не просив сідати в себе, але це була баба Зіня. Треба було її посадити, бо баба Зіня мала великий вплив на всіх бабів в селі. Зінька була баба над бабами. Її в селі усі поважали.

Баба Зінька і не відмагалась і не відмавлялась. Вона неначе знала собі ціну і прото сіла на кананці, котра стояла під грубою. Батюшка сів на стільці коло столика.

— А що, Зінько! Може задувала женити свого Романа? Вже час би його й оженити. Щось він дуже загуляв ся та загаяв ся, — промовив о. Гарасим.

— Ой, загаяв ся, батюшко! Я й сама не знаю. Він чогось все отягуєть ся та отягуєть ся. А він же в мене найменчий, і ні один син мій не любив мене так, як він. Ще змалку він добрий та слухняний: куди було не повернусь, він усе при міні. Але я, батюшко, не для того оце прийшла до вашої милости. Міні знов снилась моя покійна мати.

О. Гарасим трохи не засьміяв ся і ледві вдержав ся. Тільки по очах його було видно, що він осьміхаєть ся в душі. Але вид його зістав ся поважний: перед ним сиділа баба Зіня.

— Як же тобі снилась мати? Це вже, здаєть ся, вона снить ся тобі вдруге? Я памятаю, що ти зимою говорила міні про свій сон.

— Ой вже вдруге снить ся міні мати, батюшко, та ще й так само, як і перше. Оце позавчора тільки що я лягла спати та заплющила очі, аж міні снить ся, неначе я сиджу коло стола, десь ніби смерком. Коли це не то відчинились двері, не то й не відчинились, а серед хати стоїть моя мати в тій самій намітці, в тому самому убранню, в якому поклали її в домовину. Я її ні трішечки не алякалась. Вона приступила до мене ближче, може так як на ступінь, або на два, та й каже: „Говорила я тобі раз, щоб ти завела в цьому селі празник „Мироносиць“, як його справляють в нас, в Яблунівці, а ти мене не послухала! Гляди-ж міні, заведи і в цьому селі цей празник, бо буде тобі гріх від Бога, як

мене не послушаєш". Та це я по цьому ділу і прийшла до вас, батюшко. Дозвольте міні і всім молодичкам завести цей празник і в нас, як справляють його в Яблунівці, бо може ви пам'ятаєте, що я вийшла заміж сюди в Терешки з Яблунівки.

О. Гарасим насупив брови. Очевидячки йому не подобались ні бабині сні, ні клопіт, який прийшлося би йому мати ради цієї бабиної благочестивої примхи.

— Але-ж щоб справляти жіночий празник „Мироносиць", треба вам, молодичкам та бабам, мати свій образ Мироносиць, треба мати дванадцять здорових ставників, а для образу треба хоч невеличкого кіота, — сказав о. Гарасим і підняв голос на кілька нот вгору. Але він швидко схамівся і знов заговорив ласкавіше й тихіше: перед ним сиділа баба Зін'я.

„Розносило оцю бабу з дурницькими снами!... Прийдесть ся міні самому їхати до Білої Церкви або й до Київ, замовляти майстра, щоб зробив кіот. Буде міні чимало мороки та клопоту. Ідь, торгуй ся з майстрами, гай час... Бодай тебе, бабо, ваяла лиха година... Але... баба заведе нове велике святю в селі. Зійдесть ся народ, наймати муть панахиди, перепаде зайвий десяток карбованців..." — думав о. Гарасим, і його поморщене чоло знов розладилося, очі поселийшали, голос став ласкавіший.

— Але, Зін'ю, для цього нового святя прийдесть ся стратити чимало грошей! Треба-ж поставити і „громадський обід" для старшини, для півчих, для старців. Де-ж ви наберете грошей?

— Ми, батюшко, вже й маємо сотеньку карбованчиків, — сказала баба Зін'я тихо, неначе оповіщаючи якусь тайну: — а ще з п'ятдесят зберемо по селі. Старостиha вже пожертвувала двадцять п'ять карбованчиків та я вговорила стару Марусю Удівченкову, та й ця дала вже двадцять п'ять карбованчиків, а я даю п'ятнадцять. Та й другі молодички склались, хто чим спроміг ся. А підемо по селі, то Бог дасть, хрещений мир споможеть ся — і решту зберемо. Аби тільки ви, батюшко, дозволили нам та допомогли і порадою і всім. А грошей ми розбудемо.

Баба Зін'я при цих словах прижмурила праве око і погляд її став неначе трохи хитрий, але в йому світив ся розум. Батюшка мовчав.

„Ой накинуть міні оці баби багато клопоту!" — думав він, похиливши свою голову. Розумна Зін'я догадалась і постерегла, що в батюшки в голові снуєть ся щось несприятелю для її замірів.

— Ой, прошу вашої милости і я, і моя сестра і старостиha, усі просимо вас, дозвольте і допоможіть нам, бо першого разу торік силлась міні мати веселою та ласкавою, а цей раз силлась вже неласкавою. Йй Богу моему! аж сердито глянула міні в вічі... А вид в неї такий чорний став, неначе землею припав. Я аж затрусилась, як прокинулась... Бою ся, батюшко! Знаю, що знов прийде вона до мене уві сні...

— Як прийде знов твоя мати, то ще й попоме тебе! Ну, ну, Зін'ю. Нехай вже буде, як ти кажеш, — обізвав ся о. Гарасим і глянув їй в вічі острым поглядом.

Чорні острі бабині очі стали зразу спокійні; чималі виразно обведані й вишпунті уста весело осміхнулись, а зпід уст забіліли усі цілістнічки, довгі міцні зуби, вже трохи пожовклі. Зін'я підвела вгору свою чималу, як у чоловіка, голову. Білі широкі кінці намітки заворушились на широкіх плечах. Довгообразий, схожий на грецький, вид її став веселий.

— Чи спроможеш ся-ж ти встигнути з цім ділом до Великодня, бо неділя Мироносиць всього через два тижні після Великодня. Треба поспішати! — сказав о. Гарасим.

— Знаю, батюшко, знаю! Будемо неспішати. Піду сама по хатах, пошлю сестру Марусю пошлю старостиhu, та ще

кілька молодичь. Будемо збирати і гроші, і пашню, і борошенце, хто що дасть. Будемо пашню продавати, та може й набіжить до Великодня ще на пів сотні. А ви вже, батюшко, замовте майстрів, щоб починали кіот та образ. Оце я й гроші вже взяла з собою...

Зін'я витягла з рукава хусточку, вивязала з угла бутажки і поклала на стіл перед батюшкою. Вид її став ще веселіший. Вона знов сіла на канапці, почувачи потребу побалакати з батюшкою.

— Кого-ж ти думаєш посилати по селі? Хто буде за побірниць?

— Та поперед усього саму себе, батюшко! — сказала Зін'я, осміхнувшись: — та старостиhu, та свою сестру.

— Може пошлем Варку Кодоліху? Вона богомільна і що не ділі ходити до церкви.

— Вона, батюшко, й богомільна, але я її не пошлю за побірниць. Вона й до церкви усе ходить, але... Ні, ні, не її я пошлю...

Зін'я закинулась: вона була не осудлива і не хотіла судити Варку та ще й перед батюшкою.

— Може стару Гришиху? — спитав о. Гарасим.

— Ні, ні! не її, батюшко!

Зін'я тільки похитала головою кілька разів, але не сказала, через що вона не хоче поспілати Гришихи. Гришиха була дуже лиха, осудлива, ще й любила хиліти горілку.

— То посилає, кого знаєш. Ти вже лучче знаєш людей та ще й молодичь, ніж я.

— Я пошлю вартних... — сказала Зін'я, і вид її став поважний.

Вона трохи помовчала: думала, як би розпитати батюшку про Соломію, з чого почати, щоб і довідатись про Соломію і не осудити молоді дівчини. Думала баба, думала, як би то так хитро-мудро й непримітно перескочити від Святых Мироносиць до Соломії, щоб не було знать і сліду, але нічого хитрого не надумала та й плигнула відразу, як у провалле, і спитала просто:

— В вас, батюшко, служила Соломія, — почала Зін'я.

— Чия це Соломія?

— Та Чечотова Філіпова-ж. Здаєть ся, вона в вас рік вибула. Чи робоча вона, батюшко?

— А що? Може твій Роман наду-має ся її сватати?

— Та... — сказала Зін'я і махнула рукою по повітрі. — Чи думає,

чи не думає, а так... трохи йому впала в очі. А вона якась дуже стрибка та проворна.

— Та вона проворна; це правда, але сказати по правді, дуже робоча: робить швидко, скрізь було встигне; що не загадай, скрізь увинеть ся. Та й на вдачу вона добра, не сердита.

— Ой, батюшко! А я боюсь, що вона дуже вже любить ті сльиви, танці та сьмішки. Крутілка — та й годі!

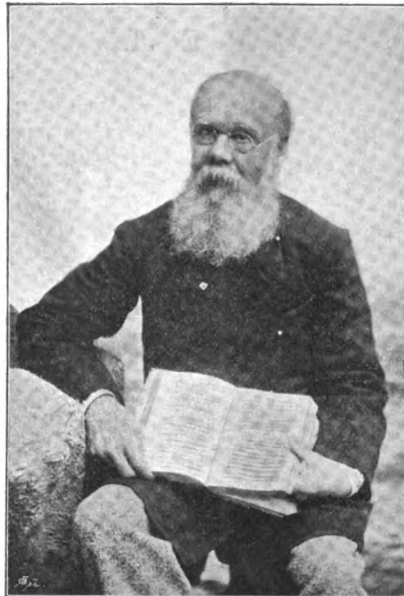
— Це не вадить, бо вона молода. Атже-ж, Зін'ю, і ти колись співала та крутилась, як була молодою.

— О, співала! нема що казати, — промовила Зін'я осміхнувшись.

Вона махнула рукою і потім поклала руку на коліна. На білій свиті її здорова, як у чоловіка, рука з дуже довгими товстими пальцями, чорніла, неначе вилита з заліза.

— Соломія, бабо, з таких, що „на улиці перед веде, а на полі серпом гуде", як приказують люди: вона з пів року була в мене за няньку, а пів року за куховарку. Дідий добре гляділа і жалувала. Видко, що вона серцем добра, хоч і крутілка, як ти кажеш.

Зін'я встала і випросталась на цілий свій великий зріст. Намітка на плечах загойдалась. Встав і батюшка. І здавалось, що не батюшка випроваджує Зін'ю, а Зін'я випроваджує з своєї господи о. Гарасима.

ОЛЕКСАНДЕР КОНИШЧИЙ.

Зінька взяла в свою кремеану руку невеличку сухору-
ляву білу руку о. Гарасима, поцілувала і розпрощалась.

— Ну, Боже тебе благослови! Господи пострічай! Дай,
Боже, час добрий! — сказав на прощання о. Гарасим.

— Ой, велике спасибі вам, батюшко, за те, що ви мене
втїшили за Соломію! Ой, Господи мій, як я боюся за свого
Романа. Так міні його шкода, так жаль, як не було жаль
ні одного сина. Ні одна дитина не горнулася так до мене
зmalку, як він. Чи було пораює в хаті, чи полю в огороді,
він все коло мене слідком ходить за мною і не оступаєть ся
від мене. Як було полю грядки або підсапу капусту, або
підгортую картоплю, він усе слідком ходить за мною, та все
питає: „Чи не винести вам, мамо, води? Може ви пити хо-
чете? Може вам хліба вкряяти та винести?“ А як було в не-
ділю ляжу спочивати під причілком на призбї, то він вирве
здорову, як сито, допущину, сяде коло мене в головах та й
каже: „Спїть, мамо, а я буду від вас відганяти мухи“. Йй
Богу можу, правду кажу! Ой, коли-б не була Соломія лиха
та ледача! Бою ся за сина більше, як за себе. Шкода міні
буде мого Романа.

— Не бій ся, Зінько, не бій ся! — сказав о. Гарасим
на прощання.

Баба Зінька не вдоволилась тим, що їй говорив батюшка
про Соломію. Вона зайшла ще до матушки ніби то побала-
кати, вийняла зза пазухи в хусточці незвичайно здорового
цукрового гороху, щоб ніби то похвалитись, і дала матушці
на насінє, а тим часом в розмові поміж горохом, маком та
капустою, довідалась, що за людина — Соломія. І матушка
хвалила Соломію. Зінька розпрощалась і вийшла з хати. Вона
була така рада, така рада, неначе того дня був Великдень.
В баби неначе й ноги стали молоді. Вона не йшла до дому,
а ніби самі ноги несли її. Люди, стрічаючись з бабою, аж
дивувались, чого це завжди поважна Зінька так швидко
чимчикує вдовж улиці, та така веселенька, неначе тільки
що випила в гостях чарочок зо три горілки з стрюковатим
перцем.

— Що це таке стало ся з бабою Зінею?! — говорили
молодиці, оглядаючись: — йде швиденько, трохи не підскакує.
Вид веселенький: от-от пісні заведе баба Зіня серед улиці!

А баба Зіня раділа за свого Романа.

„Ото буде радий Роман! Піде його смуток на очерети,
на болота, та на пущі“, — думала баба, несучи до дому
радісну звістку для Романа.

[Далі буде].

О Р Е Л.

*Я свідком був, коли стрілець,
Схилившись пильно до рушницї,
Смертельним вибухом кїнець
Післав орлу, — могутній птиці.
Орел в повітрі затремтів
І з вільного простору, з високости
На землю важко полетїв,
Щоб там у тїлї зложити кости.
Унав орел; одно крило
Було в його пошарпане, побите,
А гордє царськє чоло
У власну тєлу кров полите.*

*Хвилиня, дві — і люта смерть
Вже простягла на тїло руки,
Щоб серце болями долити вщєрт,
І враз порвать некучі муки.
Близький кїнець, та гордий птах
Не виявляв ні болю, ні конання, —
Відвага сяяла в його очах,
Замість глибокого, некучого страждання.
Виразно він дививсь на ворогів
Своїми ясними, блискучими очами:
Такий був погляд в козаків,
Що за Україну-Русь поникли головами.*

М. Школиченко.

У СЬВ. ІВАНА.

НАРИС ОЛЬГИ КОВІЛЯНСЬКОЇ.

Соняшні промінї пекли; нерухомий душний воздух був
переповнений порохом. Було се з початком червня...

Около старого православного монастиря сьв. Івана
в Сучаві на Буковині, що оздоблений чудними, барвними ма-
люнками, обведений високими мурами, подобав на твердиню, —
перепливала від двох днів величезна маса народу.

Се був день відпусту, день сьв. чудотворного Івана.

Здалека і зблизка находило ся багато людей, щоб
тут скріпити ся і вилічити ся...

В низькій, багато оздобленій нутрі церкви, лежала об-
ведена штахетами, на підвисеню, срібна домовина. В ній
спочивало сповите в золотій матерії, і набальсамоване мале,
немов дитяче, тіло Сьвятого; ледви можна єго добачити.

Біля домовини сидів дяк, худий як смерть, з лицем
блїдо-жовтим, і не зважаючи на великий стиск людей, що
товпились довкола него, виспівував одностайним гугнавим
голосом звичайні православні церковні пісні.

В церкві панував сумрак, хоть поря була полуднева.
Незлічимі воскові свїчки миготїли, какали, сичали, і розли-
вали солодково-душну воню, що мішала ся із димом кадिला.
Голова побіч голови тиснули ся люди до Сьвятого. Штов-
хали ся, тиснули ся, дотпали ся, ба — дехто боров ся на-
віть наражаючи житє, щоб лише ближче дістати ся до Сьв-
ятого, споглянути на него, щоб діткнути ся єго пишної сьвятої
шаги, достути спасєня цілюючи єго в чоло...

При головї сьв. Івана сидів на понсовім оксамітнім
кріслі, в золотім фєлїї, бордатій чернець і держав на ко-

лінах срібну тацу. На ню і складали прочани гроші за те,
що оглядали Сьвятого. Таца немов утинала ся під ваготою
своею.

Який страшний натовп в жаристій спеці! Яка тяжка
вбиваюча атмосфера! Який шепіт, які мольби, стони, змішані
з монотонними сьпївами, з зойками жебраків, хорих, при не-
устаннім гомонї дзвонів!

Черці, умучені сповідю, вимикають ся нишком побіч-
ними виходами та ховають ся незаметно в свої комнати близько
монастиря, щоб покріпити ся. Правда, се був день горячий,
день утоми, але се був для черців і день жнива, яких в році
не багато можна зазначити. Тут не появляла ся жадна душа,
котра-б сьв. Іванови не принесла подарунку.

Богаті бояри з Молдави враз із своїми молодими дру-
жинами приїжджали гарними оксамітно-чорними чвірками, в по-
срібленій упряжї, що на сонці аж лисїїла, і кидали горді
дари поміж жебраків і на срібну тацу.

Діди-каліки становили перед входом церкви відржа-
ючий шпалєр, і жебрали та горлали з цілої сили. Ріжнородні
товари, переважно барвні образи сьвятих, наміста, свїчки,
пахучі мила та всякі прикраси жіночі продавали тут у ве-
ликій кількості.

Около звичайно тихого дому Божого торгували, ошуку-
вали і крали тепер зовсїм свобідно і без розбору...

А там... там винесли знов одну жертву — молоду дівчину,
що серед стиску та натовпу зімїла. Вона прибула з далекої
далечини до сьв. Івана, щоб знайти поміч на свою недугу...

Мертве тіло сімнадцять-літнього хлопця винесли перед кількома годинами. Незвичайна парна атмосфера церковна убила хорого на груди.

Між тим безперестанно розшибалися дзвони, та лунали сьпіви. Різно-звучний гамір бушував серед німких мурів монастиря, розлягався далеко-широко у воздуху...

В однім куті церковного подвіря стоїть збита громадка людей: чоловіки, жінки і діти. Стоять нерухомо. Посередині їх сидить на землі згорблений сліпий дідусь і грає на лірі. Їго лице почервоніло від спеки, однак спокійне, а він сам і не відчуває чудного характеру свого оточення. Їго очі широко отворені викили в одну точку і він сьпіває напруженим голосом.

І дивно! Який і беззвучний старий голос, а однак, як зворушаючо зливається він з ніжним звуком ліри! Їго слухачі немов причаровані, немов зрослися з тим кусником землі. Не перешкаджає їм ні гамір торгуючих, ні зойки жебраків, ні гомін дзвонів, ні сьпіви церковні... Дрожащий голос дідуса і слова єго пісні, що повторяються, опанували їх немов демонічною силою:

„Нема правди і не буде.
Розважайте, добрі люди!“

Чернівці, в жовтні, 1891.

Неправдонька між верхами,
Сьвята правда під ногами!“

— Бабуню? А де тота правда? — питає шепотом боязливо дев'яти-літнє сільське дівчатко, і сипнуло у-друге бабуню за рукав.

— У Бога, дитинко, — відповідає старенька побожно.

— У Бога! — повторяє воно стиха до себе... Опісля звернуло мимоволі очі на церковні стіни, на яскраві дивоглядні малюнки, задивилось на них і задумалося...

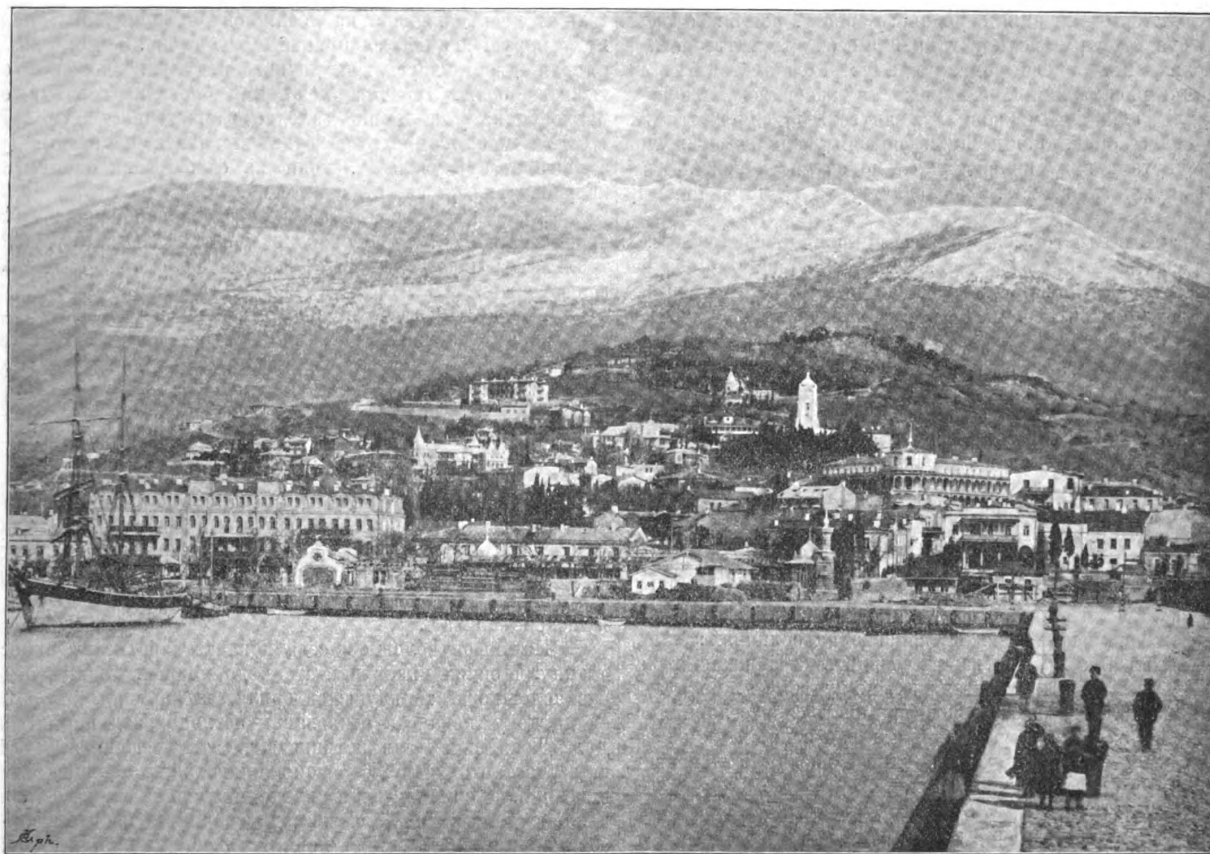
З задуми збудив її по хвилі напружений голос лірника:

„Нема правди і не буде.
Розважайте, добрі люди!“

Воно знов звернулося до бабуні і запитало сьмілійше: — Чому нема правди?

Старенька, здавалося, хотіла щось відповісти дитині, щось їй вияснити. Погляд її блукав через хвилю в далині; немов роздумувала і шукала помочи. Відтак здвигнула плечима, а по її устах промайнув ледви помітний безпомічний усміх — вона не відповіла...

Дівчатко очікуючи відповіді, зморщило чоло і само задумалося.

Місто Ялта в Криму.

Ой не гадай!

[Олександр Л.]

Ой не гадай собі, дівчино,
Ой не гадай,
Що я тебе возьму й поліну
За світла край.

Що я тебе возьму на крила
Пісень своїх

І занесу тя, моя мила,
В країну втіх.
І посаджу тя на престолі
Своїх пісень
І слухать буду твої соплі
Як ніч так день

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

*І не буде там більш нікого
Лиш я і ти...
О щастю тім, моя небого,
Собі й не сні!
Лишень подай мені рученьку,
Лишень подай,
Щоб перейшли ми потихеньку
Недолі край!*

*Щоб перейшли ми потихеньку
Сей чорний шлях
З жаром в душі, з любов'ю в серденьку,
З сльозами в очах!
Тяжка дорога, серце мов,
Тернистий путь,
Котли біль, лічити горе
Ходім! Нас ждуть!...*

Богдан Лепкий.

PER PEDES APOSTOLORUM.

Образки з життя православного духовенства на Україні — Володимира Левенка.

— [Далі.] —

ГЛАВА IV.

Верстів 30 далі Калиткам знов трапило ся велике село — парафія пан-отця Сергія Івановича Тендітного.

Сергій Іванович не лічив ся між улюблених у єпархії пан-отців; навпаки там вважали його небезпечним, та, давнійш діставши, яко академіст, красної парафії, ще до часу додержував її.

Тендітний — людина середнього зросту, років вже зверх сор-ка, був мабуть замолоду гарний з себе, та життя пошкодило помалу пан-отцеві родиму вдачу: Колись тонкі йому на обличчі риси зблідли, запливли та зробились обкописті та запухлі, злиняли червоні і жемчужові відбляски шкіри, згасло сяйво очий, погід ними пообвішували ся кашшучки і на обсунутому виду почеркали ся подекуди зморшки. Хворобна запухлість виявляла обледачіду та нудьгою прибиту людину.

У пан-отця в гості зібрала ся відповідно своему звичаю уся місцева інтелігенція: лікар, фельшер та вчитель, бо що дня збирають ся вони поміж себе чи в того, чи в иншого. Сьвітло ще не запалене, вечірні сьвітлі поснували ся по маленькій салі пан-отця Сергія і зразу знадвіря не гаразд видко.

Відчинений задля карт стілець витягнуто на серед хати, ослопці, позсовані з місця, скупили ся біля його та біля другого стільця, де манячить щось з плясечок та закуски; об-сиротіла каналка самотне приткнула ся у своєму звичайному кутку, а на ній понаскидано шапок, верхньої одежі, скатірки, карти, книги ще та ще щось... Синий туман від цигарок, стелючись на вшів височини хати, коливаєть ся пасмами, подекуди збиваючись у гору, подекуди звисаючи шматком... І через той гармідер у хаті здасть ся геть більший натовп, ніж є насправжки...

Господар з гостями бавлять ся стуколкою і жарти карточної фортуни позначають ся виразно на обличчях: лікар нервово змішує та роздає карти, сердить ся і кидає їх навіль. Батьюшка сидить, не вгадаєш, чи нудить ся, чи сумує. За те фельшер, загібаючи гроші, регочеть ся весело і, прикладаючи приказки, дратує і лікаря і пан-отця. Але-ж, заклопочені важливою працею, усі більше висиджують мовчки, потягаючи з шкляночок чай з ружом...

За картами минає вже сема година. Ще з дванадцяті найпомерід завернув до пан-отця лікар...

Лікар Семен Петрович Невтішний нудив ся вже тільки з ліжка; прокинувшись, він насамперед згадав чорта, коли бликнуло йому крізь сон, як його перебути цілісний день. Минуло мабуть зверх години, поки висиджував він над вихолонувшою шклянкою чаю, раз-по-раз запалюючи та зараз і кидаючи нескурені цигарки, часом встаючи сновигати по хаті, або заходжуючись свистати... Від сили приневолив ся він нарешті вийти ся, та й то не забавляючи води марно, та піти на якийсь час до шпиталю, де якийсь десяток недужих сподівали ся на його може і не перший ранок.

Сьвітлова річ — нудьга не ворогує з болістями, та вона і не покинула Семена Петровича, поки, заклопочений якимись думками, з протягом проходив він поміж ліжками недужих:

„Що я вдію їм тут без належних ліків, серед цієї неохайности та тісноти, де вони хіба заражувати муть одного?... Та чи й можливо робити і мати силу робити тут, серед сього безлюддя що дня те-ж саме, ті-ж самі дрібниці?... Тут і не самохіть дурнем зробиш ся, товчучи воду у ступі“, — дражливо міркував він.

Надійшло ще кількоєс людей за порадою. Невтішний оглядав їх не уважно, непоспішно; втомлені думки його плутали ся десь далеко, а на поблідному обличчю, як і на кожному порусі аначили ся прикмети тієї втоми. Кожен раз, коли рипали двері, випускаючи до його недужих, зморшка, ознак тяжкого болю, тремтіла йому між бровами, сердите слово рвало ся на уста і він заледве здержував ся від лайки... Нелюба робота невдатна була відхилити непріємні думки, а лише розбурхувала їх, коли на самоті вони починали помалу затлумляти ся, втишувати ся.

„Хай їм аби що, і без їх голова заморочила ся!“ — чи то сварив ся, чи виправляв себе сам Невтішний і ледве трапила ся перша хвилинка, коли не було чергового, поспішивсь з шпиталю...

„Куди-б зараз? Чи почитати-б щось трохи?...“ — по-сунула ся і не обізвала ся йому вдруге думка. Натомість дійшовши до улиці, що нею звертало ся до пан-отця, постояв, постояв він трохи та й подавсь до Тендітного...

Сергій Іванович прокинувся як і завжди рано, — це ще звичка з його від давнього часу, прибрав ся, напив ся чаю споквола не поспішаючи, — сема година. Пан-отець поникав по хаті, неначе чогось шукаючи, повіхнув, узяв читати книжку якогось „товстого журналу“ та не дуже постигав і читанням, бо книжка лежала непорушно, а листи не перегортали ся часом по пів години, поки очі пан-отця блукали замислено по хаті.

Надійшов чоловік з села покликати батьюшку охрестити дитину. Мовчки пішов пан-отець до церкви, мовчки подякував чоловікові, торкнувшись бриля, за дарунки, та й подав ся до дому неначе з здивованим поглядом задуманих очий... Дома Тендітний узяв метрики записати хрещеника, та щось відвертає його увагу, бо вмочене перо обсихає, хрещеник не-вписаний, а очі пан-отця пильно дивлять ся на щось у вікно немов з дивованнем... позаяк дивованне те не належало ли-бонь до півня, що грів ся погід батьюшчиним вікном, не важаю ся я завіряти дійсне, на віщо воно обертало ся. У хату увійшов наймит, поблагословив ся, поцілував пан-отцеві руку і, відступивши до дверей, кахикнув.

— Що тобі, Пилипе?

— Рапсу треба косити, пан-отче...

— А...

Почекавши даремно більше виразної відповіді пан-отця, Пилип почав задруге:

— Час вже косити рапсу, то загадали-б ви людям, щоб виїшли.

Очі пан-отця знервовано заметляли ся.

— Загадай сам, Пилипе, будь ласка, — відповів він голосом, що у йому чути було благання.

— Таке! Хіба мене хто послушає? Я-ж не батьюшка!

— Ну, може послухають.

— Діждете, як же!

Пан-отець замовк.

— Так не хочете?

— Ні, ти вже сам...

— Ну, то давайте грошей!...

Пилип гаразд знав, що в пан-отця не повинно бути грошей, знав, що не зможе і примусити його вимагати що в парафіян, та Пилипови у сьому не було і потреби, бо, порядкуючи пан-отцівським господарством через скільки років, приживаючись він гаразд викручувати ся без батюшчиної допомоги, так же дуже любив Пилип помордувати трохи батюшку, щоб не забувався він ні того, що не так робить, як треба, ні того, чого Пилип вартий. А Тендітний шпарко шукає по кишенях, по столах, по всіх закутках — хто і знає, як би радішійший він віддати наймитови все, що має, аби вивалити ся від сїх питаннїв про господарство, що здають ся йому гірші кари, — та в усіх схованок назбирав пан-отець Сергій усіх тільки п'ять золотих з мідяками.

— Що-ж я з ними робити му, де-ж на них рапсу викосить?...

— Більше нема... — жалібно казав пан-отець.

— Ну, то хай вона висиплеть ся.

— Ні, ти будь ласка, Пилипе, поратуй!...

— Як то поратуй?...

— Як небудь... Ну могорича постав, ну попрохай...

— А ви?

— Я... я не вмію...

— Такої ще — людяж звеліти не вмію, диво яке. Чи-ж вони не повинні? — сердито махнув рукою наймит. — Ну, та що-ж з вами зробить? — засміявся він далі: — хіба ви батюшка, як би треба, — і знов незадоволення почуло ся йому у голосі. — Давайте вже коповика, — якось крутитимусь, — і Пилип пішов бубоніти собі за дверима: — Не вміє, дитина мала та й годі!...

Знов сидить пан-отець самотне над книгою.

Бє одинадцята година.

У хату увійшов лікар, двічі перейшов взад, вперед, та аж тоді обізвався поздоровкавшись.

— Здорові! — відповів і господар, неначе прокинувшись.

— А ви все ще читаете?

— Та читаю-ж.

— Є по що час гаяти?...

— Що-ж робити?...

— Охота себе дратувати? І без них знаємо, як було-б добре... Так не буде-ж... Та й сучасні книжки, хай їм усячина! Вже і по дитячому не белькотять, а пискотять, як придушені миші!

Довгенько перемовчав пан-отець, здавалось неначе міркуючи, поки нарешті промовив:

— Одначе...

— Що там одначе?!... Вам усе одначе: як з вас і урядових попіхачів поробили, як і дівчорі голови морочити приволокли, як і з жемства витурили, вам все одначе, вам бо що, ви ще й раді!

— Ну, раді! Та же кожен повинен нести хреста свого!

— Годі вам! Хреста несуть... чистими руками...

— А вийти як на правду, то у жемстві батюшкам може не личить.

— Личило-ж?

— Був инший час... знов люди грішні.

— Заснівайте і цїєї ще! Страмить ся бо!*) що ви? Ну і справді, — нові книжки голови отрута... Я забувсь, як читають, а сього не сплещу!

Лікар похмурив ся дуже, замовк та швидко почав ходити по хаті взад і вперед, раз-по-раз сплювучи на бік; за кілька хвилин робив він це вже зовсім систематично: дійде у один кутко — плюне, повернеть ся у другий — плюне, знов назад і знов плюне, та як раз на ту саму містину.

Згадуєть ся ся Невтішному, як марили він з товариством працювати на рідній ниві, що збирали ся поробити... тоді колись за щасливі університетські роки... Хіба за таку

роботу марило ся їм, та не вистачило ні сили, ні охоти, все посіли власні клопоти... Зазіхали на багато! Чорта тут зробиш, лютує він. Та й диво? коли, що потрібніше, того не можна робити, а що не зробиш, все знищать, розтягнуть або і само воно згине серед неприємних обставин, що їх найпоперед треба-б переробити, та їх переробляти зась... Та що вже там про славу, про великі завдання, хоч би-ж шити у гурті з усіма, хоч маленькою голочкою, велике вбрання, та не бачити, як инчі деруть великі дірки, поки ти латаєш маленькі... не було-б тоді лінощів, не кортіло-б так ласощів.

Нудьга!

— Випемо хоч по чарці, пан-отче! — обізваєть ся лікар.

— Чудесно, — заклопотав ся батюшка, і покликав наймичку.

— Найчудесніше навіть! — обізвавсь вчитель, несподівано вродившись у дверях.

— Ха! — вигукнув здивовано Невтішний: — пляшка і він — одно на зустріч одному... Чи ти носом чуєш її, чи що?

— А що-ж? Мені з нею не розминати ся.

Тим часом ледве лікар з шпиталю, фельшер втомлений неспростаню ніччю завважив і собі краще так-сяк зобов'язати загадані ліки та йти на відпочивок. Правда, не спав фельшер ночі не біля недужих, а на досвітках, так же-ж не робити над силу, та й ніхто не доведе безперечно, чи то у шпиталю, чи на досвітках поспішніший спричиняєть ся фельшер до сцїлення і збільшення роду людського... Відтак не забаривсь фельшер, опинившись у господі пан-отця Сергія.

Тепер, коли компанія збільшилась на чотири, не було-б рації не згадати карти і, як те знаємо, ні господар, ні гості не схотіли марно гаяти часу.

Вже років з десять, як Тендітний скінчив київську академію. Дуже вбогий, як не може бути вбогим жаден селянин господар, сирота без батька і без матері, вештав ся він тоді між такої-ж як сам голоди академістів та студентів, та дарма на злидні, на те, що часом доводило ся перебути день не ївши, що по місяцях ні за віщо було наняти оселі і доставало ся переночовувати в товаришів, що часом не вистачало грошей справити найпотрібнішу одіж, коли стара обтрїпувала ся до неможливого, — молоде товариство почувало себе і жило весело, жваво, з надією поглядаючи вперед: їм марили ся великі сподіванки, вони кохали ся у святих ідеалах волі, братерства та рівності, кожен линув мріями поробити, щоб спричинити ся до їх панування на землі і ці бажання, ці сподіванки були пишною окрасою їх життя! Товариство вважало Тендітного не дуже талановитого та дуже широко людиною. „Цей робити ме як віл“, — казав за його хтось з товаришів-поводаторів. Справді Тендітний був щира, тихої, доброї та м'якої вдачі людина; він не бажав собі ні слави, ні сїява, ні гомону поміжлюдного, йому досить було роботи і не бучної, досить робити і невідомо; а жагою приставав він до спільної праці і працював тоді пильно, справді як віл, та не вдатен був Тендітний ні до боротьби, ні до праці; з власної думки, з власного приводу його і справді як вола треба було запрягти у плуга. Ливившись сам, бачучи довкола глум та нехтування з правди, не здолав він сам вгадати, що треба діяти, а міг тільки банітувати себе та маріти під татаром думки, що життя плине рік за роком, що праця і сили гинуть на нужденну, на самого себе роботу, а на суспільності вона і не значить ся. Досить було у його глибокої любови до правди, був і ясний погляд на правду і ясні ідеали суспільні, що начисто не відповідали вони дійсному життю; вони зробили неможливими для пан-отця Сергія задовольнити ся маленьким щастем-спокоєм звичайної людини, та не було у йому тієї сили та тієї жагоби боротьби і її радощів, що знищує у людях самий смак до такого щастя.

Лікар був більше палкий, більше завзятий, більше і острій, ніж Сергій Іванович, та ще заадагеді, ще серед завзяття університетських змаганнїв, можна було помітити у йому потайне та пекуче бажання не самої тільки правди, а і широкого вільного життя, бажання виявити себе великою працею, бажання хвали, бучної слави, подіяти на гомону людського; нищечком протягти життя над тихою роботою, не задовольняло його; не спокій, а боротьба манили його, та яка

*) Страмить ся — має сором!

оруття? Він ніколи не гадав про неї, як про славетну змогу, він сподівався, що певно затремтить та обсо-
ромлена і злякана побіжить геть неправда перед щирими
думкою, словом та подіями, що це станеться швидко, трохи
не враз, а хоч боротьба і буде запекла, хоч і достанеться
може загинути, так же загинути на славетному полі, високо
тримаючи стяг, з твердою надією, що за тобою іде молитва
ображених, суне могутня сила оборонників правди... а зги-
нути, а хоч і жити, так, — без слави, невідомо, — морозом
Тягло поза синуєю Семена Петровича від такої думки.

неї, без утіхи для себе? Чого бо варті такі обставини су-
спільности, у яких хіба велетенське злодеєство їй стати на послугу,
а вона дарує частям тільки гірших синів своїх? І чи не жаль
і тих людей і на ту громаду, де воля та щирі бажання їх
гинуть так марно і так несправедливо?!

Скінчивши академію, Тендітний, як і збирався, оже-
нившись пішов батюшківати. Прибувши на село, перебалакав
він з селянами і погодилися на тому, що не брати ме він
з них за кожну потребу, а складкою виплачувати муть йому

Могила Степана Руданського в Ялті.

Серед обставин сучасної суспільности не можна було
таким людям не знищити себе морально.

Яка печаль, скажуть може за людей з так хибною вда-
чою? Що потім? І нема чого за ними шкодувати! Сім діт-
мак не родив, та голоду-ж не було.

Та чи то-ж вже така пеня, чи то-ж такий гріх на лю-
дину? Чи не можна і справді їй бажати собі власного щастя,
бажати вилити ся радіощами слави, просторого вільного життя?

Чи не винна більше сама громада, коли гарні вдачою,
щирі до громадської праці люди гинуть так без користі для

парафії шість сот карбованців річно. Для великої парафії
пан-отця Сергія це було легко, для його, як він мав ще 30
десятин руги,^{*)} — досить, і жив він, як по своїх звичках,
то й розкішно. Сергій Іванович заклопотався за школу, по-
знайомився з сусідами земцями, — небагом обібрали його
гласним, — це знов трапила ся люба йому робота, життя
складалося з початку, здавалося, гаразд. А що на далі

*) Руга — та земля, що належить до попівської посади.

Тим часом Семен Петрович вештав ся ще по Києві; він допоминав ся лишити ся в університеті, прямуючи до професорської посади, та мабуть щось прочуто було за його студентське життя, бо уряд на те не давав дозволу і як не змагав Невтішний, а довело ся їхати у земство. За причиною пан-отця Тендітного здобув він посаду у тому-ж селі, де жив той, та приїхав на неї роздратований та сердитий.

Пан-отець Сергій силкував ся розважити приятеля, малюючи ясными фарбами земське життя, знайомлячи з освіченими сусідами-земцями, що їх осіло ся кількох чоловіків довкола, та се незадовольняло Невтісного; йому усе ввижав ся та мавив геть ширший простір громадської діяльності ніж той, що був призначений земству.

— Це вже прихми, правда! — сердивсь Тендітний на приятеля.

— А ти не бажав би цих прихмів? — глузливо запитував той.

— Як не бажав би? Звичайно, що бажав би, і певно знаю та сподіваю ся, що воно буде і буде небавом, также не сидіти поки що поклавши руки?

— Ну то й викладай, сподіваючись, камінці по земських брукках та мий посуду по шпиталах, грайся собі, коли маєш охоту, поки без тебе що більше пороблять! — гримав Семен Петрович, — а мені остобієло сподіваючись.

А і справді що більше діяло ся десь далеко поза очима пан-отця Сергія, наближавсь час, коли не самі вже бажання, а і діяльність його почали називати прихми. Вийшов наказ, щоб батюшок відлучити від земства, в самого земства почали відбирати приручені вперед його справи; відібрали суд, взяли ся і до земської школи, намагаючись віддати її на догляд батюшкам...

Здавало ся-б Сергій Іванович робив ся тим побитом у школі господарем, але-ж насправжки діяльність його вужчала, бо вперше він доглядав за усіма школами, тепер знав лише одну; вперше він вкупі з иньшими давав їм рад, тепер повинен був слухати, який рад дадуть його школі, а відтак і йому на збірці повітового духовенства, де почував себе зовсім чужим. В додатку Сергій Іванович бачив, що мета парафіяльної школи — не розвій народній, а боротьба з школою земською, та що його роблять ворогом тієї справи, на яку поклав він стільки праці, тієї думки, яку вважав крашою.

Коли-ж на збірці духовенства Тендітний почав був провадити свої уваги, чим на його думку повинна бути народня школа, батюшки повстали і счинили на його галас як на розбійника; відусіль помітив він ворожі погляди, почув служ і пошепки і в голос, а нарешті ще виявив ся на його у єпархії донос.

Не знаходячи спочуття, зацькований ворожнетою пан-отець Сергій зник та уперто перемовчував на збірках, боїзно перегадуючи по закутках, чи не правдивіші зневіря Невтісного за його сподіванки і острій біль тих думок якітнів у йому охоту до змагання. Коли-ж часом, щоб перемогти знесиле, шукав він спочуття, бідкаючись Невтісному, той тільки лаяв ся але, уперто, пророкуючи на далі ще гірше.

І справді життя робило ся все непривітніше. Батюшкам почали нагадувати, що вони як пастирі душ повинні глядіти змагати ся, де обізвуть ся в них по парафіях небезпечні думки. Соромом заливало очи пан-отцеві Сергієви від так почесної віри та препоруки старшенства, та він ще мав надію відмовчати ся. Так же мабуть не було начальство у йому певним, або хтось клопотавсь за його нагадувати, бо частіше й частіше почав відбирати він накази, де далі робили ся вони суворіші, нарешті то були вже погрози.

Трапила ся ще пригода. Зпоміж парафіян пан-отця Сергія вхоплено двох чоловіків ще і його знайомих, що належали буцім то до таємної громади. Пан-отця викликано євдком у суд по бучній політичній справі. Побитий власним лихом, — саме тоді вмерла йому жінка, — звиривши на наймичку двох малих діток, повинен він був, не давши ще ладу своїх обсиротілих господі, їхати аж у губернію.

Пан-отець був тільки євдком, та мабуть нерви його були страшенно зрушені тим, що довело ся чути і бачити на суді: знайомих людей у ланцюгах, москалів з рушницями, суворі присуди: каторга, поселення, знов каторга, чи не

сотня таких присудів, бо не здолав він визволити ся від важкого почуття небезпечности, боязні, та невизрозумілих але гнітючих острахів; і не даремно, бо, дарма, що ніяк не доведено, щоб Тендітний належав чим або віддав за таємну громаду, тому не няли віри, а винуватили його навіть за те, що він не дізнав ся, що діється по його парафії і прибувши до дому він дістав наказ їхати не гаячись у єпархію.

Преосвященний розгніваний за те, що Тендітний буцім то обсоромив усе духовенство, з ганьбою, з докорами звелів йому кидати службу.

— Я тобі того не подарую, що ти на нас усіх навів таку славу; щоб духу твого не було у єпархії, не буде тобі парафії поки живий!...

— Ваше Преосвященство!...

Та Преосвященство не давало ся на прохання.

— Геть вперед очий!

Це вже було над силу. Пан-отець Сергій не здолав нічого відказати, він навіть нічого не бачив кільки хвилини; коли-ж заспокоїв ся потроху, Преосвященного не було вже у хаті. Розгніваний так правдиво, він пішов либонь на відпочивок до себе у покої, та у хаті стояло ще кількох понів, попадів, дяконів і знайомих і не знайомих Тендітному, усі вони поглядали на його з цікавістю, з осміхом та зовсім не спочуваючи. Не вгадав як потрапив у двері; не бачучи нічого поперед себе, Тендітний біг в хати, як міг швидче, бо чув, що щось підкотило ся, та душить йому у горлі, що ось він не здолає терпіти і застогне... ще може потечуть сльози... сором, сором і лихо!

Годин зо дві перегадом блідий, знервований посунув пан-отець Сергій з квартири до горниць секретаря консисторії, не розуміючи навіть гаразд, на що зважить ся, що казати не секретареві... В пан-отця перед очима бовваніли маленькі діти, блимав сумний погляд небіжчиці жінки і, дарма що секретар сивий, з хижим лукавим поглядом, грубий чоловік вийшов до його досить небавом, Тендітному здало ся, що чекав на його цілий вік. Через силу примушуючи себе вдавати спокійніше, почав він враз і оповідати свою пригоду і прохати оборони.

— Нічого не можу зробити... — непривітно відрубав секретар.

— Згляньте ся!...

— Не можу... Прощайте! не можу і не хочу.

За хвилину ще Тендітний не знав, та й не схотів би поняти віри, що зробить. Ніколи досі не давав він хабарів, обминаючи сей соромицький*) консисторський звичай, та враз несподівано пригадали ся йому слова про хабарство секретаря і, навіїв не розуміючи, що чинить, Тендітний вигукнув:

— Поратуйте, дам, що схочете!

Чи то звичка старого хабарника, чи неситство так торкнуло секретаря, він спинив ся та лише на мить.

— Ні, се політична справа... не можу, — з жалем промовив він по хвилині вагання.

— Дам багато, що схочете!... — з нестямною упертістю намагав ся Тендітний.

Пронизуватий погляд секретаря пригас, відвернув ся від пан-отця, мов придивляючись у глибину власних думок господаря.

— Як що завтра вранці буде шістьсот, запитаю ся може, та глядіть: я беру вас на власний страх, — промовив він нарешті відрубно, мов посварив ся і, покивавши перед очима Тендітного грубою пучкою, подавсь з хати.

Наче під катівськими канчуками ганяв до пізна знищений, зморений пан-отець по незнаємому місту, поки трапив ся жид, що мов аглянув ся, обіщавсь принести вранці потрібні гроші за 36 процентів річних та за вексель на подвійний кошт.**)

Увесь день, уся ніч без крихти сну перейшли тяжким мордуванням у соромицькій боязні чи не одурить порадник-жид, у боязні незрозумілій, нестямній та тим гірше тяжкій, що знищила усі иньші думки, усі иньші почуття пан-отця,

*) Соромицький = стидкий.

**) Вексель на подвійний кошт = вексель подвійної вартости.

пріч остраху за власну шкіру. Ні скарги, ні гніву, ні ремства, ні думки, на що ті гроші, ні загаду, як їх віддати, одно нетерпляче бажання швидче мати у руках 600 карбованців! Та вранці, коли нарешті ще ледве затуманіло на дворі, жид пошкрібав у двері і хабар був забезпечений. Коли прибравшись на швидку та ледве похрестивши лоба поспішав Тендітний до секретаря, тут посів пан-отця нестерпучий сором за своє знесилле, за покірливість перед кривою. Та довго бажане завдання переважало зломлену волю знервованого пан-отця та все штовхало його далі аж до дверей секретарської кухні; крадькома, як і жид до його, пошкрібавсь він у ті двері та мав ще силу дякувати своєму оборонникові.

Секретар звелів Тендітному чекати, поки перебалакає з Пресвященним, бо: „може Пресвященний звелить вас покликати“, — казав він.

Другої години і справді покликано Тендітного, а до того часу непроствітні турботи зовсім пригнітили пан-отця: сподівання змінювалися безнадійністю, безнадійність знов — сподіванням, а розум метляв ся від одної до другої; зморений він на який час пригасав, зникали з голови усе лихо, усі пригоди, пригадували ся щоденні домові справи, та самий спокій того забуття вражав пан-отця як несподіване, та зараз нагадуючи все, здійснював ті-ж турботи.

Довго ганьбив Пресвященний Тендітного, поки оповістив свою ласку, що милує його ще на сей раз, додаючи про те не так вже ласкаву пересторогу:

— Гляди-ж, не забий собі у голову, бунім я роблю це задля тебе; до тебе мені байдужісінько, та я бережу добру славу духовенства, бо ти-ж на лихо піп і, витуривши тебе, не хочу звертнути тим викликані тобою на нас пересуди! Стережись же!

З губернії повз парафію Тендітного йшла залізниця та, прогайавши поїзд, що йшов вранці, треба було чекати вже до вечора. Пан-отцем Сергієм, що лишив ся тепер без жадної мети, без жадного діла, які могли-б ще забавляти його, опанували сором, втома та незадоволення: йому стало байдуже до усього, що за годину ще так непокоїло і, забившись у свою маленьку кімнату, він почував якусь незрозумілу, але люту та нестерпучу дражливість на усе і на усіх. Та дражливість не кинула його і у дорозі; він сердив ся і на те, що так довго доводить ся чекати на поїзд і на те, що той сунеть ся так помалу, з нудьгою навіть згадував, що їде до дому. Коли поїзд став після першого перегону, пан-отець почував на стачію. Там було людяно, бо і на зустріч прибув саме поїзд. На дворі тягло добрим морозом, то усі товпили ся у невеличку вокзальну салю, а здебільшого до буфету, добираючись

чергової чарки. Двері раз-у-раз рипали, випускаючи у хату кубла холодного сивої пари. Публіка була більш місцева і багато дехто здоровкав ся стриваючись. Тендітному теж трапив ся знайомий, у дверях стрівсь він з Гзекілом Гринарховичем. Цей тоді тільки скінчив бурсу, то й не мав ще тієї красної парафії, що ми бачили; відтак, зачувши про лихо пан-отця Сергія, і поспішавсь Буяновський до єпархії, щоб вистарати ся на його посаду. Їхало ще три пан-отці з тієї околиці може і того-ж таки, та жаден з них не хвалив ся за те один одному. Так само і Гзекіл Гринархович не мав по що робити неприязни Тендітному, виявляючи мету свого прямування на губернію, а навпаки, як і личить доброму приятелю, почав розпитувати з великою обачністю — чого і куди їздив пан-отець Сергій, та як у дорозі щастило? Позаяк однак пан-отець Сергій, хоч відказав, що йому все гаразд, та дуже сумним голосом, не пояснив тому віри Гзекіла Гринарховича, але-ж не міг і упевнити ся, чи посада для його спорожнилась. Через те наміривсь він допитати ся більш у подробицях, а відтак ще щиріше почав спочувати пан-отцеві Сергієві.

— Тут пішли за вас такі прикрі чутки, що дуже нас знепокоїли. Кажіть же, будь ласка, то маю надію, даремний поговорі, наче вас випсунуто з посади?

Сергій Іванович давно почував потребу спочуття, потребу висловити комусь своє лихо, то й дуже зрадів щирій прихильності Буяновського.

— Дякувати Господеві це пронесло... до часу се лихо відсунуто...

— То парафія лишилась за вами?! — ледве тримаючи свій вид, що чогось почав тіпати ся невдержно, перехопив Гзекіл Гринархович.

— Дякувати Господеві...

Здивоване та сердите: „Ну?!“ зірвало ся в пан-отця Гзекіла і, раптово порвавши розмову, він покинув самого здивованого Сергія Івановича.

То була велика, а і дивна для так розумної як Буяновський людини помилка. Як би, зберігаючи свої думки і почуття про себе, краще спитав він в Тендітного пошепки, чи не довело ся йому визволити ся хабарем, певно той бевкнув би привселюдно і про хабар і про усе, як було, і з того могла-б бути велика користь, звичайно не для Тендітного.

Ця необережність Гзекіла Гринарховича аж вкидає мене у сором, та на оборону доброї слави розуму Буяновського треба звернути увагу, що тоді був він ще молода людина і певно не помилив ся-б так тепер; не дурно-ж бо по французькому мовить ся: „Si jeunesse savait“.

[Далі буде].

3 БАЙОК ПІЕРА ЛЯШАМБОДІ.*)

Переклад З. Самійлемка.

I.

Школяр і різки.

Старий учитель раз до школяра казав:
У вашому садку недавно я назвав
Чудовий кущ ліщини,
Рясний, а пізніше пустив по три аршини.
Чи не пішов би ти увечері в садок,
Та чи не зрізав би мені хоч з п'ять різок, —

Та вибирай гнучкіший,
Та щоб були цупкіший
Не бій ся, хлопче мій —
То буде кара стій не твоєї,
Що я готую:
Ти любий мій і я тебе шаную,
Бо ти нічим мені не согрішив.
Ліщина тая на твоїх товаришів —
Бо не такі, як ти; за вдачу їх погану

*) П'єр Ляшамбоді [Pierre Lachambeaudie], французький байкар, уродив ся року 1807; син убогого селянина, він був спершу бухгалтером у одному торговельному домі в Ліоні. Його перша літературна проба, збірка віршів під заголовком „Essais poétiques“ [1829 p.], не мала powodження. Пізніше він дістав посаду при залізниці й рівночасно редагував „Echos de Loire“; жив він нужденно, а до того ще подеколи терпів від психичної хвороби. Літературну славу дали йому його байки. Його „Fables populaires“ мали величезний успіх і відразу дали йому й славу й матеріальне забезпечення. По пригодах 1843 року мусів винести ся з Франції і довго жив у Брукселі. Його біля Парижа року 1872. Пізніші його твори: „Fables et poésies diverses“ [1839], „Fleurs de Villemomble“ [1861],

„Fables et poésies nouvelles“ [1865], „Prose et vers“ [1867]. В своїх байках Ляшамбоді виявляє великий демократизм і гарячу любов до простого народу. Мораль його байок не завжди випливає з цілої картини намальованої в байці, але вона завжди високо гуманна і часто має політично-соціальний характер. Мова Ляшамбоді проста й поважна і часто підноситься до патосу. Оригінальність і висока вартість байок Ляшамбоді ставить його поруч із найбільшими байкарями Франції — Ляфонтеном і Фльоріаном. Академія французька двічі увінчувала байки Ляшамбоді, але в нашій літературі він цілком невідомий; та й у сусідній російській літературі, здається, досі не було ні одного перекладу з його байок. — Перекладник.

Я дам їм прочухану.
Послухавсь хлопець і приніс різок
Тоді старий дверима — цок!
Замкнув, та за якусь його стару провину
Лічиною списав йому всю спину.

Народе! не давай на себе зброї,
Щоб не було й тобі біди такої.

II.

Господар і Віл.

Один господар був свободі друг великий
І зняти він хотів з Вола ярмо на віки.
Але на той замір так Віл йому сказав:
„Відколи я живу, я те ярмо тягав,
І батько мій носив і всі діди носили;
Спасибі Богови, наш рід не збув ся сили.
За ласку дякую; не був би я волом,
Якби я не схотів зістатись під ярмом“.

І люди є такі — дурні, та ще й уперті:
Родили ся в ярмі, в ярмі хочать і вмерти.

III.

Ліхтар.

На розі улиці один Ліхтар мигтів
І брук освічував на п'ять чи шість ступнів,
Але йому здалось, що те його мигтіння
Є не абияке проміння.

„Вже годі нам світити на місто це брудне;
Дурний ліхтарник хлоп, що засвітив мене,
Не тямить, що в мені за сила,
Що дужчий я за всі світила.“

От, кажуть, сонечко погасне, бо старе;
То я світити му, як тільки сонце вмере.
Несімо-ж світло аж туди, де зорі“.

Аж тут розвиднілось на дворі,
Прийшов ліхтарник, та й, на доленьку лиху,
Те сонце загасив і всю його пуху.

Шанює вас народ, що з себе вас образ,
Царі, міністри, судді, депутати;
Він доручає вам добути людям прав,
Але хто з вас народ не вміє поважати,
Глядіть, щоб він такого не скарав;
Найвищу владу на вас він міг зложити,
Але хто засвітив, той може й погасити.

Нові поетичні твори Степана Руданського.

Сьвітові байки в сьпівах С. Руданського.

IV. СОЛОМОН.

—• [Далі.]¹⁾ —•

XVIII.

Давид плакав у палацу,
Тяженко журив ся,
Аж тут раптом перед нього
Соломон з'явив ся.

„Здоров, батьку мій Давиде!
Ой як ся-ж ти маєш?
Чи за неньку, чи за сина
Сльози проливаєш?“

І упав йому у ноги,
Низько поклонив ся, —
І як сонячко на небі
Цар розвеселив ся.

„Здоров, сину Соломоне,
Рідная дитино!
Де ти був до сего часу?
Сядь-но, розкажи-но!“

І Соломон сів із батьком,
Все став говорити:
Як то його рідня ненька
Дужала згубити;

Як він смерті відкупив ся
Від рідної мати;
Як потім він став жити
Чужими літами.

Розказав усе Давиду.
Давид розридав ся:

„Слава Богу, Соломоне,
Що хоч ти остав ся!“

„Я старий; уже не можу,¹⁾
Будеш помагати,
А як смерть пошле мні Господь,
Будеш царювати!“

XIX.

І почули усі люди,
І весь сьвіт почув ся,
Що Соломон — у Давида,
Що він повернув ся.

І зібрались до Давида
Царі і парії,
Мужі, хлопці і дівчата,
Баби й молодичі.

І цар видав баль на диво.
Гості їли, пили,
На послідок Соломона
Видіти просили.

І явив ся син Давидів,
Лиш не в кармазині:
В простих чоботях пасових,¹⁾
В простій свитині.

І промовив: „Люди добрі!
З розумом судіте:
Як що шнєте, то перше
Гудза завяжіте!“

Тільки всього було й мови.
Всякий розважає,
Як, куди і против чого
Соломон стріляє.²⁾

Розважали і гадали,
Сили не добились.
Поклонили ся Давиду,
Сину поклинись.

І поїхали до дому,
Стали розважати:
Що-б то було, як він каже,
„Гудза завязати“?

XX.

Незабаром після ¹⁾ балю
Цар-Давид скончав ся,
І Соломон сів на царство
І коронував ся.

Сів на царство й починає
Думоньку гадати:
Як би небо розгадати,
Море згрунтувати.

Соломону треба було
Тільки захотіти.
Захотів лиш, — і на крузі ²⁾
В небо став летіти.

І летів він, і чи довго —
Бог то сьвятий знає.
На остаток аж під самі
Хмари підлітає.

В хмарах густо, круг опер ся.
Нічого діяти!
І зачав він помаленьку
Хмари розгортати.

Розгортає черні хмари,
Круг свій підіймає,
Аж по самій середині
Голуба стрічає.

„Здоров, мудрий Соломоне!
Де-ж ти так спішиш ся?
Не ізжіраєш ти неба,
Дармо не труди ся.“

¹⁾ В першій редакції: „піска“, без „я“. Це звичайна подільська вимова. Іноді кажуть і просто: „піска“. Зазначую, що в „Studien“ дра Огоновського про це не згадано. А. К.

²⁾ Який то круг, дивись про те авторіві міркування в видповідній місці прозаїчних „Оповідок“. А. К.

* Гл. „Зоря“ ч. 8, стор. 144—146.

¹⁾ Не можу — бездушно, неспівісно. — А. К.

¹⁾ Що на двох підосвах. — А. К.

²⁾ В першій редакції: „стріляне“. — А. К.

„Може ще, як ти на мило
Хмарою пробеш ся.
Та як далі йти захочеш,
Там і останеш ся.
„Повертай ся ти до дому,
Та дивись усюди:
Під тобою синє поле
І п'ятно ¹⁾ там буде.
І п'ятно те — земля наша,
Синє поле — море!...“
І вернув ся він із неба,
Мале йому горе.

XXI.

„Не іміряв же я неба“,
Став він промовляти,
„А ну, стану ланцухами
Море ґрунтувати!“
І зробив він шклянну хату,
Ланцухи чепляє
І із нею кораблями
В море виїжджає.
І на самій середині
Увійшов до хати
І казав себе помалу
В море опускає.
І у море що раз глибше
Соломон опускає ся,
І що море в собі має —
Все те роздівляв ся.
Опускав ся, ба вже мало
Й ланцуха Бог має,
Аж тут рак до него лізе
І його витає:
„Здоров, царю Соломоне!
З моря підіймай ся:
Дно побачити морськеє
Ти не сподівай ся.
„Двацять літ живу я в морі
І до низу йду я,
Та дна моря не дістати,
Поки не умру я.
„А може ти і дістанеш,
Як ланцух урветь ся.
Та вже свѣта повидати
Більше не прийдесть ся!“
І не зміряв він і моря,
Як не зміряв неба,
І пізнав він, що тих річів
Міряти не треба.

XXII.

Та не так-то швидко, люди,
Тес все робилось,
Як писалось на папері,
Як нам говорилося.
Соломон прийшов до себе
Та і нагадав ся,
Що йому на свѣті жити
Тільки рік остав ся.
А тут він іще давненько
Мав те на предміті,
Що безсмертна гора їдна
Єсть на білім свѣті.
Що до неї лиш достатись —
Можна вічне жити.
Давай туди діставатись!
Нічого робити!
Узяв хліба, узяв соли,
Помолив ся Богу,
Вийшов тихо із палацу
Пішов у дорогу.

¹⁾ Пятно, п'ятно — А. К.

І пішов він, а Бог з неба
Тільки поглядає:
„Соломоне, Соломоне!“
Стиха промовляє.
„Хоч крути ся, не верти ся,
Нічого діяти:
Видне діло, годі жити,
Треба умирати.
„Хоч крути ся, не верти ся,
Смерть перед тобою.
Ти як-раз зійдеш ся з нею
Під горою тою“.

XXIII.

Де стоїть гора безсмертна
Колись люди знали,
Лиш тепер — нещастє наше —
Всі позабували.
На горі тій жили люди
І не умирали.
Били камінь під горою,
Храми будували.
І явив ся до них Господь,
Каже все лишити
І, як можна тільки скоро,
Домовину збити.
Каже збити домовину
Та і гріб копати:
„Скоро син сюди Давидів
Прийде умирати!“
І пішли всі, дошки пилять,
Тешуть і рубають.
Незабаром під скалою
Йму починають.
Аж надходить син Давидів
Сумно поглядає:
„Що то, люди, з того буде?“
Він людий питає.
„Єсть на свѣті цар премудрий“,
Став їден казати.
„Він зоветь ся Соломоном
І їде вмирати.
„І ми робим домовину
Та і гріб копаєм.
А який він, коли прийде,
Ми й самі не знаєм!“

XXIV.

Он тобі й гора безсмертна!
Думав вічне жити,
Аж приходить ся на нїї
Голову зложити.
Що-ж робити, як зложити!
Не буду втікати!
Мудрий вміє в свѣті жити,
Вміє і вмирати.
— „А чи маєте ви міру?“
Соломон питає.
„А Бог її свѣятий знає!“
Хтось відповідає.
— „Соломон із мене ростом, —
Беріть з мене міру!“
І узяли з него міру
На чистую віру.
Взяли міру і по нїї
Домовину збили,
А по тій домовині
Й яму припустили.
Припустили і скінчили.
— „Почекайте, люди!
А ну, ваша домовина
Чи до міри буде?“
„А ну, справді!“ — кажуть люди,
„Лаж у домовину.

Чи як раз вона пристане
Давидову сину?“
І пристала домовина,
Нїби вона сама.
„А ну в яму опустіте:
Чи пристане яма?“
Опустили його в яму:
„Ну, спасибі, люде!
Засипайте Соломона,
Другого не буде!“

5—7 падолиста 1856-го року.

V.

БОГ НА ЗЕМЛІ.¹⁾

I.

Перед тим як мав на землю
Господь появитись,
Гірко було в свѣті жити,
Гірко уродитись.
Все в нїм було зопсувалось,
Попереверталось,
І будівлє ²⁾ свѣтовеє
Мало що трималось.
Ріки в море поспливали, —
Нїкому сининити.
І нічого було їсти,
І нічого пити.
Надаремне бідні люди
Плугом землю рили,
Надаремне гірким потом
І слїзми росли:
Земля все була як камінь,
Хліба не родила,
І від вітру, як дорога,
Порохом пилила.
Та і люди, сказати правду,
Пуця мало мали:
Божих свѣят не шанували,
Посту не тримали.
Багатїї гайнували,
Обдирали бідних,
Не раз руки підіймали
Рідні на рідних.
А найбільше було лихо,
Що смерть свою знали:
Батьки пили та гуляли,
За дітий не дбали.
І не було путя в свѣті,
Все в нїм зопсувалось,
І будівлє свѣтовеє
Страшно хилиталось.

II.

Видить Господь, видить Творець,
Що мир погибає, —
Архангела Гавриїла
З неба посилає.
Посилає в Назарету
До Діви Марії
Передати її ³⁾ з неба
Вісти дорогії.
Передати її вісти,
Що Бог з неба сходить ⁴⁾
І що Бога як дитину
Свѣята Діва родить.

¹⁾ Вчорняку: „Дума пята [Спаситель]“. А. К.

²⁾ В першому: будівля. — А. К.

³⁾ = її. — А. К.

⁴⁾ Сходить і „родить“ — тут час будувати, а не теперішній. — А. К.

І явив ся ангел Божий
До Діви Марії.
І Марія з того часу
Стала у надії.
І не сміла свята Діва
Людам показатись.
І не сміла і почала
Від людей ховатись.
І от, Господа повити
Время наступає.
І до міста Вітлєєми¹⁾
Діва поспішає.
І у місті Вітлєємі
В опівнічну пору
Породила вона сина
Як ясну зорю.
Породила Бога в шопі,
В яслах положила
І з морозу, чи зі стиду
Сіном притрусила.

III.

Аж приходять кінч до ясел
І став сіно брати,
І зачав він Христа Бога
В яслах розкривати.
І побачив віл нуждений, —
І коня зганяє
І став, дихає над Богом,
Бога нагріває.
І говорить свята Діва
Доброму волови:
„Будеш же ти в Бога ситий
Мати хліб готовий.
„А ти, коню, будеш їсти,
Їсти не покинеш,
Поки сам ти коло їдла
Лопнеш тай ізгинеш!“²⁾
З того часу віл насетъ ся,
А прийде до дому —
Він завжди Богу жуйку
Має в роті своєму.
А кінч їсть і все голоден,
Кілько хто ни кине;

¹⁾ В першопісї: „Вітлєєма“. Вітлєєма, Назарета. Русалима — всі у Руданського мають закінчення роду жіночого. — А. К.

²⁾ У автора: „не згинеш“. — А. К.

І як буде — не покине,
Поки сам не згине....¹⁾
А тим часом радість стала,
Яка не бувала:
Над вертепом зоря ясна
Сьвітом засяяла.²⁾
І над небом і землею
Ангели літають.
„Слава Богу і мир людям!“
Весело співвають.

IV.

Серед поля на степови
Пастухи стояли
І у буді в опівночі
Варту відбували.
Вдруг вірниця загорілась,
Сьвітить дуже ясно;
Над шопою заблищалося
Ніби сонце красне.
З буди вийшли і зачали
Диво розглядати,
Аж злітає ангел з неба
І почав казати,
Що в вертепі Бог родив ся,
З Діви воллотив ся,
Як дитина пеленами
Бідно уловив ся.
І зачали пастухи ті
Думоньку гадати:
Як тут Богу поклонитись
І чим дарувати?
І вибрали ягня гарне,
Щиро помолились
І приходять до вертепу,
Богу поклонились.
Поклонились Христу Богу,
Подарунок дали
І з душою — щирим серцем —
Богови сказали:

¹⁾ Для тих читачів, чия релігійна чуття образять ся, що от, мов, пост зробив з доброї, милосердної Божої Матері якусь люту, пімстиву жінку, для них я маю нагадати, що Руданський переписував народні оповідання, а не Біблію. Він етнограф, а не евангеліст. — А. К.

²⁾ Із колядки. А. К.

„Прийми, Боже неба-землі,
Нашу чисту віру,
Нехай тобі наша віра
Буде за офіру!“¹⁾

V.

А тим часом зоря ясна,
Ясна приміта,
Була видна і в Персиді,
Аж на кінці сьвіта.
І в Персиді на пораду
Три царі зібралось²⁾
І зачали мудрувати,
Що на сьвітї сталося.
Мудрували і гадали,
І на тім в них стало,
Що такий цар народив ся,
Як ще не бувало.
І взяли вони ливану,
Золота й кадила
І пішли собі в дорогу,
Як зоря водила.
І приходять до вертепу,
Бога увидали,
Поклонили ся низенько
І дари давали.
І їден дав йому смирну
І став говорити:
„Жичу Тобі, новий царю,
У роскоші жити!“
Другий золотом дарує
І почав казати:
„Жичу Тобі, новий царю,
Щоби-йсь був багатий!“
Третій Богу, як дитині,
Свій ливан приносить
І у Бога йому сили
І здоровля просить.
І віддали свої дари,
Ще раз поклонились
І веселі у Персиду
Знову возвратились.

[Далі буде].

¹⁾ Цю стр-фу, як і деякі інші, Руданський списав немало дословно з одної старої уніятської вірші про Різдво. — А. К.

²⁾ Так у Руданського і в чистовику і в чорняку, зам. „зібралось“. — А. К.

Марія Стюарт.

Трагедия в 5 діях. Написав Фридрих Шілер.

З німецької мови перевішував Б. Грінченко.

[В. Чайченко.]

— [Далі.] —

Четверта дія.

Передпокій.

Перший вихід.

Граф Обеспін. Кент. Лейчестер.

Обеспін.

Як має ся її величність? Лорди,
І досі страх ще обніма мене.
Як сталося це? І як могло це статись
Серед народу вірного?

Лейчестер.

Це сталося

Ані єдиним із народу. Той
Хто се зробив, — французький він під-
[данець.]

Обеспін.

Скажений, певне?

Кент.

Ні, папіст він, графе.

Другий вихід.

Ті, що й перш. Борлейф розмавляючи
з Девісоном.

Борлейф.

Щоб зараз же готовий був наказ

Вести на страту й щоб печать була
На йому. Скоро-ж він готовий буде, —
До підпису подасть ся королеві.
Ідїть! Не гайте ся!

Девісон.

Усе зроблю. (Виходить).

Обеспін

(ідучи назустріч Борлейфови).

Мільорде, серцем вірним пристаю,
До радощів народніх. Богу, дяка,
Що дугогубний замах відвернув
Від голови державної!

Борлейф.

Хвала
Тому, хто злѳбу наших ворогів
Ім повернув на сором!

Обеспін.

Проклят буде
Хай той, хто се злочинство учинив!

Борлейф.

Еге, — і той, хто вигадав його!

Обеспін (до Кента).

Льорд-маршале, прошу, ласкаві будьте,
Мене до королеви уведіть,
Щоб міг я їй від короля і пана
Свого поздоровлення принести.

Борлейф.

Ні, не турбуйтеся, графе Обеспіне!

Обеспін (услесливо).

Свою повинність я, мільорде, знаю.

Борлейф.

Повинність ваша — з острову цього
Геть зараз вийхати.

Обеспін

(оступаєт ся назад іздивувавшись).

Що ви сказали?

Борлейф.

Уряд священний, що на вас, — сьогодні
Обороняє вас, але-ж не завтра.

Обеспін.

Яке-ж моє злочинство?

Борлейф.

Як скажу
Яке, то більше вже нема прощення.

Обеспін.

Посольське право, сподіваюсь, льорде...

Борлейф.

Державних лиходіїв не боронить.

Лейчестер та Кент.

Як? що?

Обеспін.

Мільорде, розважайте ви,
Що кажете!

Борлейф.

Ізнайдено в злочинця
Білет із вашим підписом.

Кент.

Невже?!

Обеспін.

Такі білети багатьом даю,
Але в людському серці не читаю.

Борлейф.

В господі вашій сповідався злочинець.

Обеспін.

В свою господу я пускаю всіх.

Борлейф.

Англіїцям ворогів.

Обеспін.

Ні, вимагаю
Я слідства!

Борлейф.

Бійте ся його!

Обеспін.

В мені
Ображено мого державця й він
За се порве завязану спілку

Борлейф.

Її уже порвала королева:
Вона не піде за Француза заміж.
Мільорде Кенте! Потурбуйтеся ви,
Щоб граф безпечно вилив кораблем:
Народ, напавши на його господу,
Знайшов там купи зброї скрізь і графа
Вже нахваляється він розірвати,
Як з'явить ся. Сховайте ви його
Аж поки втихне лють, і за його
Життем ви одвічаєте.

Обеспін.

Я йду,

Цю землю кїдаю, де топчуть право
Народне, умови зневажають,
Та допевняти меть ся мій монарх
Крївавим боєм...

Борлейф.

Хай приходить він!

(Кент та Обеспін виходять).

Третій вихід.

Лейчестер та Борлейф.

Лейчестер.

Так спілку ви ламаєте тепер
Ту, що самі, непрохані, так щиро
Ви силкувались завязати. Мало
Від Англії ви заробили дяки!
Могли-б не турбуватись ви, мільорде.

Борлейф.

Мав добру я мету. Бог так не дав.
Гаразд, як гіршого не почуваш!

Лейчестер.

Тасмний вигляд сей, мов у Цециля,
Як він чигає на злочинців, знаєм.
Тепер вам, льорде, саме й час сприя:
Страшне злочинство сталося, невідомо,
Хто учинив. Інквізиційний суд
Тепер почне т ся. Кожне слово й погляд
Розважуючи, навіть і думки
На суд покличуть. Оттоді велика
Персона будете: на власних плечех
Всю Англію держати мете ви.

Борлейф.

Ні, з вами тут не можу я рівнятись:
Бо стільки словом досягти своїм,
Як ви се досягли, — не міг ніколи.

Лейчестер.

Що хочете ви, льорде, сим сказати?

Борлейф.

Не ви до Фотрінгаю королеву
Завабили від мене крадькома?

Лейчестер.

Я? крадькома? Коли-ж мої діла
Ховались перед вашими очима?

Борлейф.

Ви королеву повели туди?
Не ви? Ви не приводили її?
Так мабуть се вона вас привела!

Лейчестер.

Що визначають сі слова, мільорде?

Борлейф.

Поважною персоною її
Примусили ви бути там! Триумф
Її, імовірний, пишний учинили!
О, добра королево! Як же з тебе
Знущались безсоромно, як без жалю
На жертву віддано тебе! Дак се
Ота великодушність, добрість тая,
Що вас у раді рантом обняла?
Дак тим ця Стюарт ворог є безсилий,
Погорди вартий, — не того, щоб кровю
Її себе плямити? Плян дотепний!
І тонко сплетений!... Та тільки шкода:
Занадто тонко вже, — що аж порвався!

Лейчестер.

Нікчемний! Зараз же їди за мною
І перед тронм одвічай мені!

Борлейф.

Там стрінете мене! Але-ж глядіть,
Щоб красомовства там ви не збули ся!
(Виходять).

Четвертий вихід.

Лейчестер сам, тоді Мортімер.

Лейчестер.

Все виявилось! Всі мої заміри!...
Так як же він довадав ся про їх?
Біда, як що він довести здолає,
І королева знати ме, що я
З Марією єднав ся! Боже мій!
Який я перед нею винний буду!
Якою зрадою страшною здасть ся
Моя порада й захід нещасливий
Її до Фотрінгаю привести!
Уздрити вона, як я її зневажив,
Віддавши ворогови на поталу, —
Вона цього ніколи не простить!
Заздалегідь все вигаданим здасть ся:
І те, що так тоді розмова склалась,
Що ворог переважив, насмїявся,
І навіть душоубну руку ту,
Що, наче несподівана доля,
Крїваво, страшно в діло се вступила,
Узброїть, — скажуть, — я. Не бачу я
Нїде ратунку. Хтось їде.

Мортімер

(входить дуже стурбований і боязко озираєт ся навкруги).

Ви, графе?

Чи з нами більше тут нема нікого?

Лейчестер.

Геть, необачний! Що тобі тут треба?

Мортімер.

Довідались про нас та і про вас:
Напоготові будьте!

Лейчестер.

Швидче геть!

Мортімер.

Довідались про східни тасмні
У Обеспіна.

Лейчестер.

Що мені до того?

Мортімер.

Що був там і завізці.

Лейчестер.

Ваше діло.
Як сьмієш ти мене в свої діла
Криваві плутати? Сам мусиш ти
Себе за їх як знаєш боронити!

Мортімер.

Та вислухайте-ж хоч...

Лейчестер (дуже гнівний).

У пекло к чорту!
Чого до мене вязнеш мов злий дух?
Геть звідси! Я тебе не знаю! В мене
Із душогубами немає справ.

Мортімер.

Не хочете вислухати. Прийшов
Я вас остерегти. Про вас відомо
Усе вже.

Лейчестер.

Ох!

Мортімер.

Льорд скарбівничий зараз,
Як стало ся те нещасливе діло,
У Фотрінга в королеви трус
Зробив і там знайшов він...

Лейчестер.

Що?

Мортімер.

Листа

Початого від королеви вам.

Лейчестер.

О, необачна!

Мортімер.

В йому просить вас,
Щоб ви додержали слова,
За вас віддатись обця і каже
Ще про портрет.

Лейчестер.

Будь проклято усе!

Мортімер.

Той лист у Борлейфа.

Лейчестер.

Так я пропащий!

(Поки Мортімер далі говорить, Лейчестер хо-
дить туди й сюди безнадійно).

Мортімер.

Не гайте ся! Біді запобіжить!
Себе, її ратуйте! Присягайтесь,
Виправдуйтесь, щоб лихо відвернути!
Я допомогти не могу: наша спілка
Розбила ся, розбіглось товариство.
Я йду в Шотландию: товаришів
Нових збирати. — Вам тепер робити.
Зробіть, що сила й сьмпливість велить!

Лейчестер

(стоїть тихо, відразу схаменувшись).

Зроблю! (Іде до дверей. відчиняє й гукає):
Сюди, гей, варто! (Офіцер з вар-
товим входить).

Заберіть

Ви зрадника цього і доглядайте!
Страшная виявилась змова, — сам
Я йду подати звістку королеві.

(Виходить).

Мортімер

(стоїть спершу завінівши з дива, але скоро
схаменувшись, дивить ся з великою погордою
Лейчестерови у слід).

Нікчемний! Так, я заробив цього!
Хто вірити йому мені звелів?
Мене заанапастить він, щоб собі
Обратувати ся. Ратуйсь! І слова
Я не скажу, не потягну тебе
Я на загин: не хочу я, щоб ти
Був за товариша мені у смерті.
Добро єдине злому — то життє.

(До офіцера, що підходить його взяти).

Гого, тиранів рабе ти продажній?
Гордую я тобою: вільний я!

(Виймає кинджала).

Офіцер.

При зброї він, — гей, відніміть кинджала!
(Варта кидаєть ся на Мортімера, він боронить ся).

Мортімер.

В останній час я волю дам устам
І серцевим... О, прокляті ви будьте!
Ви Бога зрадили і королеву
Свою справдешню. Як земної ви,
Так і небесної зреклись Марії,
Байстрючці-королеві продались.

Офіцер.

Чи чуєть? — ганьбять! Беріть його!

Мортімер.

Не міг тебе обратувати, мила,
Так мужій приклад я тобі подам:
Марія, о, сьвята! молись за мене!
Прийми в небесне своє життє!
(Заколюєть ся кинджалом і падає варті в руки).

Пятий вихід.

Сьвітлиця королівська.

Глизавета з листом у руці. Борлейф.

Глизавета.

Мене дурити! Так знущать ся з мене!
Віддать свій коханці на поталу
Мене! О, зрадник! Ні єдину жінку
Ще не дурено, Борлейфе, так!

Борлейф.

Не розумію й досі, як він міг —
Якими чарами, якою міццю —
Ясний твій розум зовсім потьмарити!

Глизавета.

Вмираю з сором! Як мусить він
З моєї немочи тепер сьміятись!
Я принизити думала Марію,
А стала ся їй посьміхом сама!

Борлейф.

Тепер ти бачиш, що мої поради
Були правдиві.

Глизавета.

Тяжко я караюсь
Що мудрих рад не слухала ся ваших!
Та як же-б я не вірила йому?
Як зрадництво я бачити могла
У присяганнях вірного кохання?
Коли і він дурив, — кому-ж ще вірить?
Він, той, кого я підняла над всіх,
Хто серцеві моєму був найближчий,
Кому дозволила мов королеві
Поводити ся при цьому дворі!

Борлейф.

А він — він продавав тебе в той час
Лукавій тій шотландській королеві!

Глизавета.

За це вона мені заплатить кровю!
Чи приєуд є?

Борлейф.

Готовий, — як звеліла.

Глизавета.

Нехай умре! Хай він її загин
Побачить і за нею сам загине!
Його я вирвала з могого серця:
Нема кохання, тільки пімста там!
Як високо стояв, — так хай він низько,
Ганебно упаде і буде хай
Він прикладом як я карати вмію,
Як прикладом моєї був несли!
У Товер хай його закинуть. Перів
Я доберу його судити. Хай
Його закон карає не жалівши.

Борлейф.

До тебе прийде, буде виправляться...

Глизавета.

Як може виправить він? Хіба
Цей лист його провини не доводить?
Злочинець він — видимо це.

Борлейф.

Але-ж

Ти милосердна й добра: заговорить
З тобою він, побачиш ти його...

Глизавета.

Не хочу бачити його ніколи!
Звеліли ви, щоб не пускати його?

Борлейф.

Звелів.

Паж (входить).

Мільорд граф Лейстер.

Глизавета.

Не хочу бачити його! Скажи,
Що я його не хочу бачити!

Паж.

Я

Цього сказати льордови не зважусь,
І не повірить він.

Глизавета.

Ось як його

Я підняла, що слуги більш боять ся
Тепер його, ані-ж мене!

Борлейф (до пажа).

Йому

Заборона приходить королева.
(Паж вагаючись виходить).

Глизавета (трохи згодом).

Але-ж коли-б се можна, щоб... як би
Він виправитись міг... Скажіть, не може
Це бути каверзою від Марії,
Щоб посварити з найвірнішим другом
Мене? Вона лукава: що, як лист
На те вона писала, щоб мені
Невіру влити в серце, довести
Того, хто так ненавидить її,
Тим до загину?

Борлейф.

Розваж бо, королево...

Original from

[Далі буде]

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ЛИСТИ З КРИМУ.

→ [Далі.] ←

VI.

Я л т а.

Хто хоче бачити і почути на собі вплив прегарного красовиду Ялти, тому я раджу плисти в Ялту на пароході чи з Одеси, чи з Севастополя. На того-ж, хто простовати ме в Ялту суходолом, чи з Севастополя через Байдари, чи з Симферополя через Алунку, на того красовид Ялти не вельми вплине, бо він доволі вже напесь ся чарівного впливу інших і ліпших красовидів південного берегу Криму.

Підпливаючи до Ялти морем, бачите, що між двома доволі високими носами, на сході Св. Івана, а на заході Св. Федора [Ай-Тодор], не вельми широкою сагою, не ширше 2 кілометрів, Чорне море врізало ся в Аутинсько-Дерикойську долину. Долина підперезана „річками“ властиво вузькими, але бистрими гірськими ручаями — на сході Дерикаєм, на заході Учач-Су. В головах долини з обох боків її стоять високі гори того хребта, що взагалі зовуть Яйлою. На півночі долини стоїть, наче сторож на варті, сама Яйла, а з боків її — діти: високі гори на сході Палекур, а на заході Магаба і Пендіко. От по отсій долині та по ребрах горбів і розкинула ся Ялта з своїми слобідками і з селом Ауткою.

Стоячи на чердаці пароплаву лицем на північ, ви бачите, що перед вами встає з долини і розгортається всіма сторонами на гори ціле море зелені, що заливає і долину і гори; а з того моря визирають наче з води, соромливі ривальки. Прямо проти вас набережжя [нове місто] завдовжки кілометр, забудоване доволі зграбними каменцями на дві осади; між ними видається величезна на три осади будівля готелю „Росія“. Не скажу я, щоб штиб „Росії“ був зграбний; він доволі важкий; очевидно, що будівничий не був художником і не тямив, який штиб відповідав би найліпше красі загального пейзажу. За набережжям бачите верхи будівель приватних, порозкиданих серед високих кипарисів і иньчої південної рослин.

Однак глянувши вправоруч [на схід] ви помічаєте, що пейзаж старого міста і слобідок його куди ліпше. Вам здається, що то чарівне житло якихось безтілесних творін. По вігрію Полекура ліплять ся всякі будівлі одна вище однієї, а посеред їх, закутавшись навкруги в кипариси, визирає красуня невеличка і єдина на всю Ялту — біла мурована церква Св. Івана.

Одно слово — красовид Ялти, коли дивити ся з моря — дійсне чарівний. Але чари його стоять недовго і зникають, скоро ви вийдете на берег; а коли поживете який довший час в Ялті, та покоштуєте ятинських звичаїв, культури і цивілізації, дак Ялта стане вам осоружною. Звістно — не приroda, природа бачити ме вас завжди, — а Ялтинці, вони своїми „чарами культури“ отрують вам ті вражіння, якими напоїла вас природа.

Місто Ялта стоїть в самому осередку південного берега Криму [від неї до Севастополя 85 верстов, а до Симферополя 90]. І що не кажіть, а таки з культурного погляду Ялта — столиця південного побережжя і єдина на все побережжя місто, де можна перезимувати не вельми вже бідакоючись, коли спроможно вам вийняти з кишені що місяця не менш еотні карбованців на чоловіка. Нарешті головна вага Ялти та, що вона не тільки єдина на ціле південне побережжя кліматична зимова станція, але й лічебне місце, та таке, де ніколи не буває без приїзжих недужих або туристів. Зимовати приїздить сюди небагато людей, коли збереть ся сотень вісім, то й багацько; весна й літо — се властиво сезон туристів; в літку недужих тут небагато; головний час сезону — се серпень, вересень і жовтень, коли вже дозрів виноград. Тоді в Ялті приїзжих двічі більш, ніж тубільців; часом буває 15—20 тисячів, переважно туристів з повною кишенею. Отсей то сезон і стає про Ялтинців сущини живими. За світличку, що зимою беруть на місяць з топлвом, меблями, самоваром і прислугою 30 карб., в сезон деруть

150 карб. Відповідно зростають ціни і на все иньче. Підчас осіннього сезону людини з 2—3 сотнями карб. в кишені ліпше в Ялту не приїздити.

Весняний, тим паче осінний сезон в Ялті починається ся своїми „ластівками“. „Ластівки“ отсі — Татари-провідники. Під кінець марта починає вже зїздити ся потроху в Ялту „сезонна“ публіка. [Тоді саме розїздить ся публіка зимового сезону: хто до рідної хати, хто в прибережні села, хто в гори]. Того-ж часу по ятинському набережжю починають гасати верхи на конях, ніби то муштрують своїх коний, двоногі, безкрилі „ластівки“; нагасавшись, властиво показавши приїзжим своїм коний, а потроху і себе, „провідники за годину чи що, звістно, коли погода тому сприяє, вештають ся по набережжю, вже без коний, щоб „себе показати“. Скрізь понід крамницями стоять і сидять чорноокі, чорновусі, довгоносі красюки, дійсне красюки... Почавшись на весні, ціле літо літають кавалькади амазонок з проводирями-красюками; а вже в вересні так з тими кавалькадами й розминуть ся не можна... І що вже діється ся тоді, про те не то що незручно, а якось соромливо питати... „То наші жнива“, кажуть провідники. Чув я, але не скажу, чи дійсне то правда, буцїм позаторік висла власть мусіла видати потайний наказ, щоб провідники не проводили ні в гори, ні де инде менш, як трох дам; се-б то, щоб один провідник не їхав, коли його кличе одна або дві „амазонки“; звістно, коли з „амазонкою“ їде брат, чоловік, чи взагалі знайомий мужчина, дак тоді провідник не повинен уважати на те, що в тому гурті тільки одна амазонка. Наказ мав на оці тільки таких „амазонок“, що їдять самі, і опріч провідника не мають біля себе мужчини. Але з сего не треба виводити, що проводирі-Татари — люди нахабні: ні, і ні, — вони стільки-ж кроткі і рахманні, скільки і красиві.

Осінний сезон, кажу я, взагалі великі жнива задля всіх Ялтинців, хоча жаден Ялтинець і під усякий иньчий час не прогавить нагоди зідрати з приїзжого яко мога більше. Не торговавшись в Ялті нічого не можна купити. Від мене на пр. за бінокль Шевалє, оптик, жадавав 25 карб. Кажу йому, що бінокля Шевалє і в Парижі ледь чи купите за таку ціну.

— Та се у мене давньої купівлі, коли ще було те і те... Тим я дешево і продаю...

— Добре, — кажу я: — а про те я більш 12 карб. не дам.

Оптик спершу немов би образив ся; але поторговались і продав за мою ціну, за 12 карб.

Взагалі, кажу вдруге, в Ялті нічого не можна купити, не поторговавшись „наче за вола“. На що вже фотографі, а й вони пильнують „зірвать“.

Приходжу до одного фотографа й питаю:

— Чи нема малюнку з пам'ятника на могилі Руданського?

— Малюнку нема; а негатив є; можна зробити.

— Що візьмете?

— Карбованця.

— Ба! за що-ж стільки? Усякі кримські види продаєть по 50—60 коп.; а тут хочете карбованця?

— То вже зроблені, а то треба робити! Менш карбованця не візьму.

— Добре. Зробив, але невдатно.

— Можна, — каже, — ліпше зробити; повезіть мене на гробовище, я там зфотографую.

— А що візьмете?

— Три карбованці.

В фотографії Митькина за мої фотографії [12 примірників] жадавали 12 карб. Поторговавшись спустили на 10...

Так само і в усьому, найпаче в цінах на квартири. Квартири — се найбільші „жнива“ Ялтинців. Звичайна річ, що ціни на квартири міняють ся тричі на рік. Здирству за квартири сиріє, опріч бажання наживи, недостатка квартир, підчас осіннього сезону. Та про се річ буде переогодом. А тут досить сказати, що під осінній сезон один тільки готель „Росія“ що дня за самі квартири бере 700 карб. [усіх квартир в „Росії“ 125]. От з сего вже знати, скільки Ялта

збирає з приїзжих грошей? Коли ми будемо знати, що опріч кватир в домах приватних Ялта має п'ять готелів, а про те кватир не стає, то легко вняти віри, що приїзжих в Ялті річно буває 15—20 тисячів. Вже-ж кожен приїзжий проживе що найменш 200 карб. [инчий обійдеться ся й меншим; але більшість видасть двичі-тричі стільки]. От воно й виходить, що приїзжі дають Ялті річно чотири мільйони карбованців...

Що-ж Ялта за такі величезні гроші дає приїзжам?

Гм! Ялта тямить, що вона „красуня“ і як кожна холодна красуня, знає тільки одно — брати. Людської, широкій гостинності, привіту, ласки від такої красуні холодної і не треба сподівати ся; вона їх не розуміє; вона хоч і зросла під палким промінням південного сонця, під ніжнотою синього неба, а про те в жилах у неї тече холодна кров, а серця у неї, здасть ся, зовсім нема; замість його — кашук на гроші. Тим то вона, хоч і не від того, щоб повитати, приголубити, але не чоловіка, не гостя, а кишеню його. Чоловіка вона коли й поцілує, так тоді лишень, коли запевнить ся, що кишеня у його повна, набита туго; коли почує, що з тієї кишені гроші плінуть до неї в руку. О, тоді Ялта — листочком ніжним прилипне до кишені і чия-б вона не була, ота кишеня — Ялта її приголубить, міцно обійме і ще міцніш пригорне до себе...

Але справді чим же Ялта частує своїх гостей? Щоб докладніш відповісти на таке питання, мушу зняти бесіду здалека.

Історики південного Криму гадають, що Ялту осадили Греки і вона звала ся у них Ялитою і стає вона відомою вже в XII в. Потім її забрали Генуезці, а під кінець віку XV Ялта, як і увесь Крим, підбили під себе Турки, властиво Татари; під ними Ялта, як і цілий Крим, і була аж доки Росія не забрала Криму під себе. Кажуть, ніби то підчас звоювання Росією царства Персів Ялта була зовсім спустошена. Коли вняти віри Сумарокову, дак року 1800 у Ялті було тільки 13 халупчин, де жила кордонна сторожа. Може й так, хоча міні здасть ся, що на старому місці є в Ялті кам'яниці, які своїм штибом і мурованням свідчать, що вони пережили більш, ніж сотню років.

В 20-их роках сего віку в Криму почав „царювати“ князь Воронцов. Забравши собі найліпші по краєі місцевини — Алуку з одного боку, а Масандру з другого, Воронцов тямив, що „для порядку“ треба, щоб десь поблизу була і поліція. Прийшла до його думка зробити дець між Масандрою і Алукою повітове місто. Такий талан випав Ялті. Може бути, що Ялту він зауважив не через що Масандра зараз біля неї, і не через те, що Ялта осередок південного берега, а через те, що в Ялті було і людности більш, ніж де інде по селищах південного берега, і були будівлі відповідні потребам нового повітового міста. От вже отсе саме і не дає нам вняти віри свідомству Сумарокова. Коли р. 1837 цар Микола приїздив в Крим, де в Орсанді [6 кілометрів від Ялти] був збудований розкішний дворець, дак він і згодив ся з думкою Воронцова зробити з Ялти повітове місто. Але на розріст Ялти се не мало великого впливу. Навкруги її були великі хутори з татарських земель, порозда-

ваних великим дукам, як Безбородько, Ревеліоті, Дундуков, Мордовинов, Раєвський і инчі. Дуки, звісно, приганяли сюди на хутори своїх кріпаків, а ряди-в-годи й самі приїздили на осінь. От про них то, властиво і стала Ялта повітовим містом.

З початку 60-их років почав літовати в Ливадії [2 кілометри від Ялти] цар Олександр II. От з того часу почала і Ялта трохи рушати, але все ще якось мляво, аж доки з початку 70-их років відомий двірський лікар Боткин не озвав ся своїм авторитетним голосом за Ялту, яко за кліматичну стацію, яко за місце з усіма добрими природними умовами задля людий недужих, а найпаче недужих на сухоти.

З того часу пішла Ялта рости немов з води йти. Але-ж показало ся, що нікуди Ялті рости, бо трохи чи не вся земля між Ялтою і селом Ауткою належить Мордовинову, Дундукову і инчим дукам. Треба було вдавати ся аж до царя, щоб примусив Мордовинова поступити ся місту хоч частиною своєї землі.

Таким чином Ялта здобула собі щось здасть ся чи не 500 десят. землі і від року 1874 почала так шпарко будувати ся, що на протязі кілометра по берегу моря на захід, а з другого боку аж до Аутки виросло нове місто, де тепер найліпші будівлі.

Нині Ялта, яко місто повітове — одно з найліпших в Росії; улиці забруквані, освітлені газом [небавом буде громовина]; є каналізація і водопровод. Місто має хлопця і дівочу гімназію. Людність Ялти 15 грудня р. 1892 зраховано 10.200 укуні з слобідками і Ауткою. Але Аутка — властиво село, хоча й не скажете, де воно кінчить ся, а де починаєть ся місто Ялта.

На людности Ялти варто спинити ся трохи і розвинути ся ті дати, що добула собі одноднева реєстрація 15 грудня 1892 р.

Перш за все бачимо, що Ялта майже не має такої людности, щоб можна було сказати про неї: отсе-ж то суцї тубильці, отсе корень Ялти. З усієї людности таких, що родило ся в Ялті або в Аутці — тільки 24%; а останні 76% зайді, і більшість тих зайдів, 90%; поприходили в Ялту, маючи вже більш 16 літ свого віку. І звідкіль тільки нема тут захожих. З підданків російських тут є репрезентанти 79 губерній; а з чужинців маємо репрезентантів 16 іноземних держав. Україна вислала в Ялту 2.007 осіб. Після Таврії, в сему разі перше місце займає Херсонщина 251, далі Полтавщина 263, Харківщина 253, Чернігівщина 243, Катеринославщина 212, Київщина 202, Поділля 117; останні губернії України — менш ніж по сотні. З губерній великоруських найбільше прийшло в Ялту з Орлівщини 860. З держав іноземних найбільш прислала Туреччина: 861, за нею Персія 35, далі Австрія 22.*)

Одно слово між людністю Ялти тільки 2.451 осіб таких, що родили ся в Ялті і яких можна хоч трохи уважати за тубольців.

[Далі буде].

О. Я. Кониський

*) Цікава річ: в одноднемому реєстрі стоїть скрема рубрика „Австрія“ і окрема „Чехія“... Ніби Чехія не в Австрії...

Т. Шевченко в дорозі з заслання.

[2 серпня 1857-ого року до 27-ого березня 1858-ого року].

Критично-біографічний нарис.

Написав О. Я. Кониський.

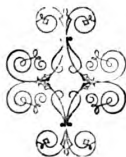
[Далі.]

Коли-б округи Тарасових очий не стояв такий густий, хоч і рожевий туман, він би помітив, що на дорозі йому до шлюбу стоїть і ріжниця віку і брак у його достатків економічних; а останне задля Піунових мало найпершу вагу, та нарешті помітив би, що до Піунівни лицав ся молодий провизор Фус; всіма сторонами задля Піунових більш бажаний, ніж лисий і убогий Шевченко!

Але-ж нічого сего Тарас не бачив і 12 січня, взявши твори Пушкіна і Гоголя, йде він до Піунівни; читає з нею „каменного гостя“ і „нагріває свою душу“. Другого дня теж саме.

„А от у мене, — каже Піунівна: — небавом кінець те-

*) „Записки“, стор. 160.

атрального року; треба пікловати ся про оновленя умови. А не хочеть ся, страх як не хочеть ся, зіставати ся тут; та не тямлю кудя-б його подати ся? Є охота до Казані, але-ж там є якась Прокофєва, страшенна інтригантка¹⁾.)

Ментом в голові Шевченка прокидаєть ся щаслива думка і на неокрайньому крилі несе його в рідну Україну, в Харків. „Бо! каже він собі по думці: у Харкові у Щербини є трупа. От би туди Катрусю, а з нею і я! Чого й ліпше! Треба взяти ся до цієї справи.“

І не гаючись він пише листи до Щербини і до Щенкина, просячи у останного рекомендації задля Піунівни.

Тимчасом Піунівна виступає вдруге в ролі Титяни і „грає чарівливо, так як і вперше“, і знов додала тепла серцю поети. 21 січня був бенефіс Піунівни, „театер повнісенський, бенефіційнка-чарівниця“. Приходить закоханому Тарасови думка надрукувати рецензію про сей бенефіс. Він пише і друкує в 5 числі „Нижегородських Губерн. Відомостей“.

Думкою про своє одружіння він ділить ся з Кулішем і з Костомаровом. З Піунівною він ще про те ні слова не говорив; але з поводжіння її був певен, що вона піде за його: „думаю одружити ся, пише він до Куліша²⁾, обіслю молодиком; пур йому“.

Несподівано холодну відповідь дістав Тарас від Куліша³⁾. „Засмутив ти мене, брате, сказавши, що хочеш одружити ся, писав Куліш. Не гарну ти пору вибрав: не вивибив ти з своєї пущиди, не вийшов на простий шлях, треба-б тобі з цім ділом підождати. Інакше-б ти його навислі розміркував. А в мене була така думка, щоб тебе за границю спровадити, щоб ти ширше по світу поглядів. Ся думка була у мене і р. 1847, коли ти не забув. А тепер якесь Маруся, чи Одарка, чи Гагна стане тобі на дорозі. А не багато тобі й треба, щоб дійти свого розуму — вчинитись великим поетом по всі вічні роки“.

„Далебіг дуже добре зробив би ти, мій єдиний друже, коли-б оженив ся; відповідав Тарасові Костомаров, хоч би на старості — літах, після такої глибокої, гіркої коновки лиха, трохи відпочити душею, щоб тобі Бог заплатив за всі ті муки, які переніс ти. А що про мене пишем так теж правда; та що-ж робити, коли у отсему Саратові нема ні одної жіночої душі, щоб мнї подобала ся. Московки лукаві та не щирі, рідко трапляєть ся що небудь добре“⁴⁾.

Яка глибока, величезна різниця в порадах Куліша і Костомарова! Виходила вона з ріжнїці душі, серця і з цілої натури їх. У одного говорив тільки холодний розум, у другого говорило щире серце в гармонії з незамерзлим мозком. Один радить запечатати серце, причавити природні потреби його, і вволити спершу потреби тієї нужди, що й так вже більш 10 літ висисала з поетового серця найліпший елемент: прирощенну усім людям потребу обонільного почуття і з ним тихого спокою. А Костомаров вважає за першу річ вволити нужду живого ще серця у живого ще чоловіка.

IX.

Прийшла мясниця — національний „карнавал“ у великоросів, однаково властивий і інтелігенції і простому народови. Головну частину мясниць становить їжа „блинів“ (млинців) та катанє на конях. Катанє річ добра, справді заласна, та ще коли сприяє тому погода, сання, путь, ясна тиха година і невеликий мороз. Коні жчать ся по біло-срібному шляху; аж парують вони, здіймаючи срібне куряво. Мороз рум'янить тобі твар; надає жвавости; чуєш бадьорість тіла і веселість в серці.

І Шевченко спорудив катанє задля Піунових. Поїхали в якесь село Бор. Тут чаювали, Шевченко всю дорогу був веселий, жартовав. Стара Піуниха добре тямала, що Тарас кохає її Катрю і їкнула собі, що під такий веселий час, він може зняти бесіду про кохання, почне сватати ся, а віддавати доню за вбогого поета, вона не хотіла. Тай Пі-

унівна не горнула ся до його чистим серцем дівочим; вона тільки женихала ся, жартувала, а щоб побрати ся не було у неї на думці. Не був він їй під мысли. Вона не доросла до розуміння великого щастя, стати дружиною великого поета-мученика і його „старі плечи“ підперти своїми молодими плечима. Ото-ж на катаню мабуть за порадою неї, вона й стала сьпівати великоруські народні пісні весільні, про те як миленький“ не радить брати ся, доки не буде повен „сундук“ (скриня) добра, коробок холста“ (полотно).

А Тарас слухає тієї пісні, тай думає собі: „У московського чоловіка жидівська основа: без віна він навіть і покохати не може“. „А про те й на думку поетови не впадає, що Катруся сьпіває ту пісню не тільки задля його, але й до його! В неділю на масниці йде він формально сватати Піунівну.“

Катруся саме збирала ся йти на репетицію. Помітивши, що Тарас якийсь згуртований і серйозний, дівчина їкнула собі, що саме у його на думці і хватала ся швидче вийти з хати.

— Тривай, дівчино, не йди, спинив її Шевченко.

— Пустіть, не спиняйте мене; мнї треба на репетицію швидче; — змагаєть ся Піунівна.

— Постривай бо, серденько — благає Тарас.

Катря спинила ся, сіла.

В хаті сидів Катрин батько. Тарас прохав покликати й матір. Прийшла й та; сіла, а Катря встала, стоїть серед хати, не роздгаєть ся. Тарас почав українським звичаєм промовляти про „стрільців, про куніцу, про купця“ і т. ин. і нарешті каже:

— Батьку й мати! віддайте за мене доню.

Піунівна стояла наче вкопана. Мати моргнула оком, щоб швидче ішла вже вона з хати.

— Мнї ніколи, мнї треба швидче на репетицію, — мовила дівчина і бігцем з хати.

А мати стала казати, що Катруся ще дитина, зовсім ще недоросла, віком зовсім не під пару Тарасови і т. ин.

Легко вгадати, що діяло ся в душі поета. А Піунівна тим часом, благовістила в театрі про „гарбуз“. Так я гадаю з того, що в журналі Тарасовому про вечір того дня записано: „Партацький бенефіс Василєвої і панциковання“.

Однак-ж Тарас не вважав ще, що справа сватання його на віки пропала. Йому здало ся, що він сам попсовав діло і не зумів висловити ся так, як треба було, а висловив ся так, що Піунівна взяла його „або за божевільного, або за п'яного“. Береть ся він полагодити діло і пише до неї лист. „Я вас кохаю, — пише він, — і кажу вам се просто: ви занадто розумні, щоб сподівали ся від мене палкого висловлювання кохання; а я занадто кохаю і шаную вас, щоб уживати тих дурниць, яких уживають люди звичайно. Побрати ся з вами — се для мене величезніше щастє, а відректи ся від цієї думки — буде трудно мнї. Але коли судило ся інакше, так нічого діяти, треба корити ся долі. Як що ви чи не можете, чи не хочете стати зі мною у парі, так лишть мнї хоча єдину втіху: бути вашим другим... Сподіваю ся на відповідь“.

Відповідь не приходила, але 2 лютого прийшов до Тараса сам Піунов і засьвідчив, що Катря те сватання взяла за театральну сцену. У Тараса знов ожила надія „що справа його не так стоїть лих, як він гадав“. Чи не хотів він, чи марево не давало йому розібрати діло і зрозуміти, що Піунов прийшов до його єдине в справі переходу дої його в Харків. Марево і надія так ще панували над Тарасом, що він не спроможен був кинути надію, хоча бачив, що Піунівна „не хоче з ним бачити ся“, а батько її „про те сватання не висловив виразно своєї думки“.

Очевидно, що Піунові добре тямали, що доки не скінчена справа їх в театрі чи з оновленням контракту, чи з переходом Піунівни в Харків, доти не треба зовсім цурати ся Шевченка, бо харківська справа більш-менш у його в руках. Тим то Піунов і не висловив виразно своєї думки про Тарасове сватання.

А Тарас кидаєть ся всіма сторонами, щоб не вилетіла з рук його надія. Вдаєть ся він за допомогою до Дорохової;

¹⁾ „Записки“, стор. 161.

²⁾ „Основа“ 1862, кн. V.

³⁾ „Чайний“, стор. 117.

⁴⁾ Ibid., стор. 116.

пильнує, де можна побачити ся з Катрусєю і їме віри словам старого Піунова. Одно слово — цілий тиждень ходить він в хмарі надії! Хто знає, чи довго-б він не спекав ся тієї хмари, коли-б 7. лютого не прийшла до його відповідь Щербини, відповідь вельми користна задля Піунівни. Шевченко радіє і бжить до Піунових подати добру звістку. Молодої не було в господі, а стара повитала його так, що а, каже він¹⁾ „ледві чи відважу ся більш переступити поріг моєї протеже“... Але-ж!.. Другого дня пішов, скоро Піунівна покликкала його.

Піунівна висловила свої умови переходу її на харківську сцену.

Сподівав ся Тарас при сій нагоді побалакати і про свою справу, „але стара буркотиха-мати й одного ступня не зробила з хати“ і мусів він рушити назад з самими лишень препоруками в Харків.²⁾

Минув ще тиждень. Тарас живе надією і міркує собі, яким чином „побачити ся з Піунівною око-на-око і побалакати з нею, заким вона не виїхала в Харків“. Піунівна не йде у його з думки ні в день, ні в ночі. Що ночі вона снить ся йому. У вечері 16. лютого були в театрі живі картини; Тарас у фое зустрів ся з Піуновим. Старий почав його прохати, щоб зашоміг його Катрі що небудь перечитати на нових живих картинах. Тарас за се обіруч. Другого дня дістає „Фавста“, вибрав сцену з Маргаритою, послав її до Піунівни, а за три години і сам іде до неї... Овва! Піунівна

каже, що ту сцену читати чомусь незручно; а мати швидче викликає її до другої хати; і він, побалакавши з пів години з батьком, пішов, піймавши облизня³⁾.

Чув Тарас як прикро поводять ся Піунови з його са-молюбством; але-ж сила кохання брала гору, аж доки 23. лютого не розв'язав ся вузлик на віки. Тарас довідав ся, що Піунівна²⁾ не дїдавшись відповіді з Харкова, поєднала ся знов на Нижегородській сцені.

Тут вже не можна було йому не обурити ся. Але й тут більш за Щепкина ніж за себе обурюєть ся він: „Яких же відносин до Щербини наробила вона міні і Щепкину? Огидливих! От воно де моральне злидарство!... Приятельство на бік і чорти в воду. Хто зрушив своє слово, у того і клятьба байдуже“ — каже Тарас.

Отсе і був крій того сватання. На другий день поет, зустрівши Піунівну навіть не поклонив ся їй. „А чи давно я, пише він в журналі 24 лютого, сподівав ся стати з нею в парі? Сподівав ся, що вона буде міні дружиною, янголом-хранителем, за котрого я був ладен душу свою надложити. Огидливий контраст! Несамостійність се чудові ліки проти любощів. У мене мов хто рукою зняв. Я-б швидче вибачив їй найжвавіше лицання, ніж отсю дрібну несамостійність. Вона мене, а головна річ мого старого другаку повернула на таке становище, що вельми не личить. Погань панна Піунова, від ногти до волосся погань!“ [Конець буде].

¹⁾ „Записки“, стор. 168. ²⁾ ibidem.

¹⁾ „Записки“, стор. 172. ²⁾ ibid., стор. 175.

ОЛЕКСАНДЕР КОНИСЬКИЙ.

[Гл. портрет на 223 стор.].

Три роки назад подали ми портрет нашого письменника Вп. Ол. Як. Кониського, короткі звістки з життя і показчик єго 35-літньої праці на ниві нашого письменства. Нині подаючи новий його портрет після фотографії, зробленої в Ялті в лютім сего року, зареєструємо і видатніші факти за остатні три роки з життя і роботи Вп. Кониського.

При самім кінці р. 1893 нашого письменника навістила тяжка недуга. Ледві почав він потрохи одужувати, як зазнав великого горя: 24. лютого р. 1893 помер великий єго приятель, Василь Вовк-Карачевський. Обидві зими 1893—1894 і 1894—1895 знов тяжко хорував; нарешті літом 1895 недуга прокинула ся з такою силою, що він з початком жовтня мусів переїхати зимувати у Крим, де в невеличкім місті новітовім Ялті пробув кілька місяців.

Не вважаючи на недугу і на своїх 60 років, Вп. наш письменник не покидав пера і багато працював. За остатні три роки він дав нашому письменству, крім великого роману „Грішники“, надрукованого в нашій часописі, 12 оповідань, надрукованих що в „Зорі“, а що в „Буковині“, та кілька „Подорожій“: видатніші з них „Дахнівка“ і нескінчені ще „Листи з Криму“. Переложив також на нашу мову: Гетьманованне Многогрішного — Костомарова, Шевченкові повісті „Варнак“, „Художник“ і „Наймичка“; Оржешкової оповідань „Великий“, а крім того надрукував більше як 20 значних наукових статей статистичного, політично-економічного і публіцистичного змісту.

Але за оті три роки свій час і працю наш Вп. письменник переважно присвятив роботі коло життя і творів Шевченка. Передовсім треба зазначити працю і змаганя єго коло реорганізації і розвою Товариства ім. Шевченка. Можна сказати, що він був одним з основателів-реорганізаторів Товариства. В справі реорганізації Товариства порозумів ся він ще в р. 1885 з покійними тепер вже Дам. Гладилевичем, дром Юл. Целзвичем і дром. Ом. Огоновским, а в часі перебування єго у Львові в грудню р. 1888 в хаті у него він, д. Ол. Барвінський і др. Франко склали і зредагували статут реорганізації. Скоро статут був затверджений і Товариство ставши з літературного науковим взяло ся за виданне своїх „Записок“, ми бачимо, що починавши з I-ого тому, трохи чи не в кожнім, які досі надруковано, були праці Вп. Кониського [томи I, III, IV, V, VII, VIII і XI] присвячені переважно

життєписі Шевченка, — а „Пробу улаштування хронології до творів Шевченка“ признала і „Кієвская Старина“ — „цїнною и въ высшей степени полезною“. Так само і про „Дитинний вік Шевченка“ [надрукований в перекладі в московськїм журналі „Русская Мысль“] були в російській журналістиці дуже симпатичні рецензії. Всіх критично-біографічних нарисів про жите і твори Шевченка наш Вп. Ювілят надрукував доси в „Записках“ і в „Зорі“ сім. Таким чином се перша широка і критично оброблена біографія Шевченка, написана мовою українсько-руською.

Крім праці оригінальної про Шевченка, Вп. К—ий переклав з мови московської і надрукував без пропусків звістні „Записки“ Шевченка, що колись під назвою „Дневник“ були друковані в „Основи“ з великими цензурними пропусками. Сі „Записки“ річ дуже потрібна для Русинів, яко найцінніший матеріал життєписний. Знаємо також, що наш Ювілят працює коло другого такого матеріалу, коло збирання і впорядковання листів Шевченка задля видання їх окремим томом.

Нарешті, дбаючи щиро про розвій нашого Наукового Товариства ім. Шевченка Вп. К—ий подарував єму свою бібліотеку; частину єї, здасть ся 600 томів торік він переслав вже нашому Товариству.

Звістки наші були-б не повні, коли-б ми промовчали тут про просьбу вислану нашим письменником торік до російського царя, Миколи II. Висловивши про ті утиски, які гнетуть в Росії наше рідне слово, Вп. К—ий каже до царя: „Найсвітліший царю! Увінчайте славою справедливости початок Вашого царювання, звеліть зняти усі ті обмежовання, що тяжать над українським словом; дозвольтє і нашому слову нарівні з словом иньчих народів Вашої імперії, н. пр. Великоросів, Поляків, Фінів, Латвішів і инь, користовати ся з свого людського прирощеного права в церковних проповідях, в школах, в літературі і в науці і таким чином вносити освіту в масу українського народу на користь і на щастє усієї Росії“.

Гадаємо, що виповімо загальне пересвідчення, коли скажемо, що Україна-Русь має за що подяковати Вп. Кониському і повитавши єго з 39 роковинами єго праці літературної, побажати єму всього найкрасшого, надіючись на доброго і віку довгого!...

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN
Василь Лукич.

ХРОНІКА.

* До комісії, що має розсудити конкурс, розписаний нашої редакцією, вибрано: д-ра О. Борковського, д-ра В. Щурата і К. Паньківського.

* Заходом і коштом К. Паньківського і А. Андрейчина появилася у Львові обширний альбом з візирями „Українських монограмів для вишивок хрестиками й гафтом“. На 23 картах 40 подано претарні і артистично викінчені монограми найрізноманітніших форм, стилів і композицій, а на кімні додучено візирів кількох повних імен жіночих [на пр. Ольга, Софія] у формі монограмовий, а також візирів корон і герб галицької Руси. Альбом вражає око як композицією, так і гарним викінченням. Ціна за прим. 2 карб. Частий дохід з видання признає пан. видавець [К. Паньківський] на пам'ятник Шевченка у Львові. Дістати можна у видавця [у Львові, ул. театральна ч. 19].

* Товариство „Просвіта“ видала за місяці червень і липень с. р. книжочку [примовану з фундації імені Ст. Дубравського] під заг. „О ліченню домашніх звірят — написав В. Федорович, п. к. ветеринар“.

* Повісті д-ра Ів. Франка що року стають звісний російській публіці, і вже більше-менше пілу половину збірки „В погі чола“ можна знайти в російських перекладах, котрі розкидані по всіх газеттах та журналах. Зпоміж торічних перекладів, про котрі ми ще не згадували, варто занотувати: „Къ сьвѣту!“ в книжці за лютий журналу „Мір Божій“. Журнал сей признаєний для самооброзвання, а вельми розповсюдженій в провінціальних закладах і більше зробить для російської популяризації д-ра Франка, ніж инші переклади. Шкода тільки, що перекладач назвав свій переклад „съ русинскаго“; нетямучі читачі не догадують ся, що мова „русинская“ в українсько-руська. Коротенька Франкова життєпись, подана в передмові, і короткий погляд на його твори повні великої симпатії до нашого письменника.

* Німецька часопись „Moskauer Deutsche Zeitung“ подала в одному з червневих чисел переклад Франкового „Олівія“ під заг. „Der Bleistift“. До перекладу додучено передмову, котра в витягом з передмови М. Драгоманова. Редакція общою не обмежити ся на самім „Олівія“, а познайомити своїх читачів ще з иншими творами д-ра Франка.

* Фр. Ржегорж помістив в „Nedělní listy“ [тижневий додаток до „Hlasu Národa“ № 163] з 14 червня с. р. гарну етнографічну статтю під заг. „Svěcení rusínskeho obydlí v Halici“. Матеріалом до сеї статі послужив дотичний обряд в Бережницях королівській коло Жидачева.

* О. Білобородов з Катеринодара [в Чорноморщині] заслав до цензури в Тифлісі деякі рукописі українських оповідань, що були вже давніше друковані [як на пр. Чайченка „Батько та дочка“, Квітки „Сад, пагирет“ і ин.], на що по якимсь часі дістав відповіди з таким, характерним для російського режиму, умотивуванням, що, мовляв, дозволити до друку надіслані рукописі цензура, тифліська не може, позаяк ні один з членів її не уміє „малоросского“ язика, рекомендуючи рівночасно заслати ті рукописі до київської цензури. О. Білобородов вдав ся до цензури в Київ, але поки що не відібрав жадної відповіди.

* Російська цензура заборонила друкувати оповідання А. Кримського: „Історія однієї подорожжя“, а дозволяла новий передрук „Вуєів“ Ол. Стороженка.

* У фелетоні американської „Свободи“ почав в н-рі 23 с. р. містити М. Павляк обширну статтю під заг. „Народний рух австро-угорських Русинів [1772—1896]“.

* Пражська „Politik“ помістила у фелетоні Ч. 167 [з 18 червня с. р.] другу частину статі Генриха Монаха під заг. „Ruthenische Dichtung in Galizien“. Автор характеризує лі-

тературну діяльність двох сучасних наших письменників Ос. Маковея і В. Щурата на підставі їх творів, відзиває ся про них з великими похвалами і віщує їм блискучу будуччину.

* Рєжісеру в „Львівським руським народнім театрі“ обняв в половині с. м. Українець Юрій Касиенко, колишній артист в трупах Кропивницького і Старицького, а опісля директор власної дружини театральної.

* Дра Ол. Колесу, дотеперішнього приватного доцента руської мови й літератури в університеті львівським, іменувано міністерство просвіти на основі предложена відділу філософічного заступником професора [так зв. сундентом] згаданих предметів на львівським університеті, аж до часу дефінітивного обладнання сеї катедри опорожнивши через смерть бл. п. проф. Ом. Оговерського.

* Наш талановитий письменник Василь Щурат одержав на відеським університеті ступінь доктора філософії.

* Дрови Ів. Франкові надав комітет етнографічної вистави чеської диплом і медаль бронзовий за заслуги на полі етнографії.

* Новий план науки руської мови для шкіл середніх на Буковині, що его уаажала буковинська краєва рада шкільна на внесенє проф. Ёр. Пігуляка через дотичну комісію, одобрено міністерством просвіти й розпорядило, щоби після него учено вже з початком року шкільного 1896/7.

* В Чернівцях заснує ся учена архівна комісія і музей при ній.

* На Україні російській збирають ся від довшого часу складки на здвигнені пам'ятника Ів. Котляревського в Полтаві. Але й Україна-Русь австрійська, поставлена історичними подіями в ліпші обставини що до розвою свого національного почуття, ніж Україна-Русь російська, повинна в сій справі прийняти живу участь. Складки збирає виділ ради міської в Полтаві, але з Галичини можуть вони пересилатись і через адміністрацію Наук. тов. імені Шевченка у Львові [ул. академічна ч. 8].

* Відділ для „русского“ язика і літератури імперат. Академії Наук в Петербурзі розписує новий конкурс на премію імені М. І. Костомарова за найліпший Словар українсько-руський, установлюючи рєшєнь для надіслання рукописів до 1. ст. ст. грудня 1896 р. Премія виносить 4000 карб. і відсотки за 15 літ. Преміюваний Словар надрукує Академія Наук своїм коштом і се перше виданє буде єї власністю, а не автора.

Василь Лукич.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Подав Василь Лукич.

а) книжки.

Тарас Шевченко на першому засланню [з 14 червня 1847 до 17 жовтня 1850]. Критично-біографічний нарис. Написав Ол. Кониський. — У Львові, 1896 р. 62 стор. 8°.

В день сьвятої волі. [Споминки баби Оряшки Придички]. Написав О. Я. Кониський. — В Чернівцях, 1895 р. Накладом редакції „Буковини“. 42 стор. 16°. Ціна 10 кар.

У тиснені баби. Написав Ол. Я. Кониський. — У Львові, 1896 р. 32 стор. 16°.

Читання руска для першої класи шкіл середніх. — У Львові, 1896 р. Накладом фонду красового. XIII + 295 стор. 8°. Ціна опр. прим. 1 зр.

Зміст: А. Проза: I. Повістки II. Оповідання і образки історичні. III. Описи і образки: а) географічні; б) природописні; в) етнографічні. IV. Образки з життя і обичаїв V. Розвідки. Б. Проза: I. Байки. II. Сьвіви історичні, повістки і анекдоти III. Легенди. IV. Описи і образки. V. Пісні: а) пісні набожні і молитви; б) пісні сьвітські. VI. Поезії дидактична: Мисли і науки.

Дві хлопські держави. Написав Н. Негребецький. [Бібліотека „Батьківщини“]. — У Львові, 1896 р. Накладом Костя Паньківського. 20 стор. 16°. Ціна 5 кар.

I. Сынъ Невымовного написав Стефанъ Пятка. II. Сестры-ягдыни и князь-грибникъ казакъ підгородка. Написавъ Теодоръ Яницкій. III. Вѣрный песъ повѣсть Ернеста Готвальда. На рускій языкъ перевела Евфрозина Билинкевичъ. [„Бібліотека для руської молодєжи. Вып. IX. Томъ 13. Рѣкъ III.“]. — В Перемішлі, 1896 р. 22 + 21 + 27 і 2 невя. стор. 16°. Ціна 18 кар.

О дванадцати таблицахъ. Оповіданє поєла народныхъ казкъ написавъ Олександр Булка. [„Бібл. для р. мол. Вып. IX. Томъ 14. Рѣкъ III.“]. — В Перемішлі, 1896 р. 108 + 4 невя. стор. 16°. Ціна 24 кар.

Американскій русскій мѣсяцесловъ (календарь) на годъ (рѣкъ) преступный (високосный) 1896 числицей 366 дней составилъ: Отъ имени Соединенія гр. кам. русскыхъ братьевъ Павелъ Юріевичъ Жатковичъ редакторъ Амер. Русск. Вѣстника. Годъ изданія 1-й. — Скравтон Па, 1896 р. 56 + 18 стор. 8°.

б) періодичні видання.

Буковина [1896 р. Ч. 1-а 1—100]. Зміст: Бєлєтристика: Юр. Федьковича — Ангєл Хранитель (2—6) і Дурний Гуцуляк (50). Г. Ліхара-Гр Никоровича — Кошмар (8). М. — Як тому три тисячі літ (11) Глїба Успенського-Василія Рїзєнка — Не билина але й не казка (14—16). Ос. Маковєя — Калопоті Савчихи (17—22 і 24—26). Дєн. Луїновича — Мої проходи: I. Правдїи любїтелї музики (38). II. Пушєнє (39). III. Муштра (42). IV. Наєтавник над робїтниками (43). Одна пригода (87). Андерсєна-Щурата — Ковнїрєць (45). Юл. Дича — Зломанє житє (57—60). Попадає вдова (96—98). К. — За любовю 69. Лєпєта — Малєнькі фотографїї вєликих людїи: II Пан редактор (70—72). Марка Черємшїни — Керманїч (73 і 74). Ольга К. биланьської — Батєва (77—80). Парївна (100). Ол. Конїського — На кримських виноградниках: II. Ангєльскїй чїн (81 і 82) і III. Marie (83 і 84). Бєг Дмитрова — Хитрий Іван. Мїрона Кордуби — Брус (90 і 91). Ів. Сїнюка — Соколицє (92). Мїлоша Душана-Зд. Гїлїдого — В блєску слави (94). Поєзїи: М. Кононїнської-В. Щурата — Ізза моря (42) Розвідки і статї літературно-науковї: Приватні листи (29). Гра в карти у Русинів (29 і 75—76). Краваня з Галичини — Листи з села до редактора „Буковини“: 1. На що Русин працює. 2. Що Русєи любятє. 3. До чого ми додумались. 4. Дисепозитивний фонд вїтїєвскїй (30). 5. І так зє. 6. Як би було найліпше. 7. Спїлки Райфайєнєва (31). Українська літопись: 1. Добродїї Іванєнко і Бродєвскїй. 2. Як дїї московскїй часопїсї спєрєчали ся про галицьких Русинів. 3. Відважнї Українцї (33). 4. Українскїй словар. 5. Серєднї й вишї школи в Росїї. Лікарскїй факултет в Одєсі (34). Макєа Нордауа — Що з того лишити ся? (49). В. Щ. — Памятї Т. Шевченка (50). Вол. Масляка — Памятї Т. Шевченка (51—62). В. Щурата — З літературних базарів: I. Кілька слів про літературні напрями у Франції (53). II. Емїль Золя в брїбі з молодими 54 і 55). III. А. М. Жємчужников (68). Сьвяшєнїка — Цїль житїя (61—63). Росїйскїй часопїсї про Шевченка (66). Дра В. Кайндл-Іл Федоровича — Жид Зєльман (67). Ос. Маковєя — Ольга Кобиланьської (99). Критика: О. Мєєн — „Олонька“ (36 і 37). М. Г. — Україна Irredenta (46 і 47). Фєлєтони: * * * 3 житїя (1, 13, 27, 35, 44, 49 і 85) і Ю. Варчина — 3 житїя: I. Як я став літератором. II. Мої клопотї з працями літератєрськими (56). Промови в соїмї: Ол. Бєрвїнського — 33 І 96 (16 і 17) і 15 II (21—24). Дра Стоцького — 17 II (23, 25 і 26).

З сїм Числом розєдланє додаток: „Словарь російсько-українскїй“, том III, арк. 11.

ПЕРЕДПЛАТА ПЛАТНА З ГОРИ ВИНОСИТЬ: З додатком „Словар російсько-український“: на цілий рік 8 зр., [для заграниці 16 рублів або 32 марок]. — Без „Словаря“: на цілий рік 6 зр., [для заграниці 12 рублів або 24 марок], на пів року 3 зр., на чверть року 1 зр. 50 кар. — Одно Ч-о коштує 30 кар.

Редактор части літературно-наукової: Василь Лукич.

За редакцію відповідає: Кость Паньківський.

Видав Наукове Товариство ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка — під зарядом К. Бєдварського.